UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

OLOMOUC 2010 Ing. Ivana Novotná

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské sociální práce

Ing. Ivana Novotná

Pěstouni a jejich cesta k přijetí dítěte s mentálním postižením

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Martina Dvořáková

Obor: Charitativní a sociální práce

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne 27. dubna 2010 Ivana Novotná

Děkuji Mgr. Martině Dvořákové za vstřícné vedení a inspiraci při tvorbě práce. Stejně tak i všem ostatním, kdo se na procesu tvorby jakýmkoli způsobem podíleli.

OBSAH

ÚVOD ***5***

1 VYMEZENÍ POJMŮ ***7***

1.1 Dítě vychovávané mimo biologickou rodinu ***7***

1.2 Náhradní výchova dítěte ***8***

1.3 Náhradní rodinná péče ***9***

1.3.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče a osvojení *9*

1.3.2 Pěstounská péče a poručenská péče *10*

1.4 Mentální postižení ***12***

2 PĚSTOUNI ***16***

2.1 Nová vize ***16***

2.1.1 Důsledky pro pěstounskou péči *18*

2.2 Kdo jsou pěstouni, motivace k pěstounství ***19***

2.3 Pěstouni v sociodemografických datech ***20***

2.4 Doporučení pěstounům ***22***

3 ADMINISTRATIVNÍ CESTA K PŘIJETÍ DÍTĚTE DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE ***24***

3.1 Proces zprostředkování náhradní rodinné péče ***24***

3.2 Následná spolupráce rodiny a státu ***28***

3.3 Povinnosti úřadů při poskytování pomoci rodinám s dětmi v náhradní péči .. ***30***

3.4 Administrativní kroky ***31***

4 CESTA K OSOBNÍMU PŘIJETÍ DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM PĚSTOUNY ***33***

4.1 Společné začátky (předpěstounská péče) ***33***

4.2 Některé faktory ovlivňující proces přijímání dítěte ***34***

4.2.1 Psychická deprivace a její následky *35*

4.2.2 Vztah pěstounů k dítěti s mentálním postižením *39*

4.3 Přijetí dítěte s mentálním postižením ***43***

4.3.1 Přijetí dítěte s mentálním postižením jako krize *43*

4.3.2 Zásady pro usnadnění cesty k přijetí *44*

4.3.3 Překážky na cestě *46*

4.3.4 Zdroje podpory *47*

4.4 Přijetí dítěte s mentálním postižením jako pozitivní přínos ***49***

5 OSOBNÍ ZKUŠENOST S PŘIJETÍM DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM 53
ZÁVĚR 56
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ 59
PRAMENY 59
LITERATURA 60
SEZNAM PŘÍLOH 61

ÚVOD

„Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením je obtížně srovnatelná se zkušeností ostatních rodičů…toto rodičovství lze přirovnat k neplánovanému přistání v docela jiné zemi, než do které rodiče cestovali“[1]

S manželem vychováváme v pěstounské péči nyní tři děti, přičemž dvě se potýkají s vážnými zdravotními problémy a mají i různě hlubokou mentální retardaci. Všechny tři děti jsou také nemalým způsobem poznamenány předchozí ústavní výchovou a z ní plynoucími následky deprivace. Často hledáme odpovědi na otázky jak jim pomoci, jak nejlépe k nim přistoupit, abychom jim ještě více neublížili a naopak se pokusili rozvinout v nich ty krásné dary, které obdržely při svém narození.

Odborníci, kteří se podobným tématem zabývali, nám byli a jsou velkou pomocí při přijímání těchto našich „andělů“, jak jim říká kamarádka. V jejich zkušenostech a poznatcích se nám totiž potvrzují nelehce prožívané životní lekce a tak občas s překvapením zjišťujeme, že „objevujeme Ameriku“ už dávno nalezenou jinými lidmi. Současně nám tyto zkušenosti moudrých dodávají sílu tím vědomím, že nejsme první a ani poslední, kteří se s podobnými úskalími potýkají. Domnívám se, že jejich zkušenosti mohou také někomu pomoci, tak jako pomohly mně s manželem a chci je proto využít ve své práci.

Budu se v ní tedy zabývat tématem přijetí dítěte s mentálním postižením do rodiny a to pohledem pěstounů a otázkami, které si mohou klást.

Hlavním cílem práce je popsat administrativní a také osobní cestu pěstounů k přijetí dítěte s mentálním postižením do pěstounské péče.

Dalším cílem je zjistit v dostupné literatuře, zda přijetí dítěte s mentálním postižením může znamenat pro pěstouny nejen trauma, ale i pozitivní přínos.

Pro svou práci jsem si zvolila metodu analýzy dostupné literatury a v poslední kapitole chci krátce sdělit i svou osobní zkušenost.

---

[1] VANČURA, J.: *Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením.*Společnost pro odbornou literaturu, 2007. Vyd. 1. ISBN 978-80-87029-14-5, s.11

Vycházet budu nejen z prací nestorů a propagátorů pěstounské péče v České republice- Z. Matějčka, J. Koluchové, ale budu hledat i dostupné informace o pěstounech z výzkumů u nás prováděných V. Bubleovou a kol. v nedávné době (2007). Informace o dětech s mentálním postižením chci najít v nových publikacích z této oblasti. Přímo problémem přijetí dítěte s mentálním postižením se částečně zabývá pouze jedna kniha vycházející ze zkušeností matek (i náhradních matek) dětí s mentálním postižením v práci M. Vágnerové a kol. Chci se ale zabývat i pojmem posttraumatického růstu po přijetí dítěte s mentálním postižením, jako nově objeveným pojmem devadesátých let minulého století, podle výzkumu J.Vančury (2007).

Práci jsem rozdělila do pěti kapitol. První vymezuje základní pojmy použité v práci. Ve druhé kapitole se zabývám pěstouny, přičemž v úvodu nastiňuji výhledy pro pěstounskou péči do budoucna. Třetí kapitola popisuje administrativní cestu k přijetí dítěte do rodiny. Ve čtvrté kapitole se věnuji osobní cestě přijímání dítěte do pěstounské péče. Pátá kapitola je krátce věnována mé osobní zkušenosti s přijetím dítěte s mentálním postižením do pěstounské péče.

Ve své práci se nebudu zabývat tzv. příbuzenskou péčí, kdy je dítě svěřeno do péče příbuzných, nejčastěji prarodičů, přestože tento druh pěstounské péče je častý. Má totiž odlišný charakter a potýká se s jinými problémy a starostmi, než u přijetí dítěte pocházejícího z jiných kořenů a majícího neznámé genetické předpoklady.

1 VYMEZENÍ POJMŮ

V této kapitole vymezuji základní pojmy, kterými se zabývám v práci: náhradní výchova dítěte, náhradní rodinná péče a její způsoby, mentální postižení ve dnešním způsobu chápání.

1.1 Dítě vychovávané mimo biologickou rodinu

Legislativa ani literatura není v pojmenování situace dítěte vychovávaného mimo svou biologickou rodinu jednoznačná. Podle Škoviery[2] je shoda pouze v termínu **náhradní výchovné prostředí**. V něm je dítěti poskytována jednak **péče**, jednak **výchova**, přičemž lze rozlišit obsahový rozdíl mezi oběma slovy. Péče vyjadřuje spíše jednosměrnou aktivitu od poskytovatele ke klientovi, od nezávislého k závislému, zaměřuje se především na biologické potřeby (potrava, oděv, bydlení, hygiena), v popředí stojí materiální hodnota a nezáleží tolik na osobnosti a pohlaví pečovatele. Pojem výchova však označuje obousměrnou a oboustrannou aktivitu, která je zaměřena především na zabezpečení psychologických a sociálních potřeb dítěte s důrazem na osvojování etických hodnot, na doplňující se roli mužů a žen coby vychovatelů a jejím výsledkem by měl být osobnostní růst vychovávaného. Přestože tedy sousloví **náhradní výchova** nebo **náhradní rodinná péče** jsou významově neúplná, je jasné díky jejich dlouhodobému používání v různých spojeních (např. zařízení náhradní výchovy nebo náhradní péče v rodině), že jejich obsah vnímáme jako péči i výchovu současně.

I slovo **náhradní** je však třeba brát s rezervou. Přestože je široce používáno v běžné praxi i v legislativě, jistě neznamená „něco nepravého, méně dokonalého, lacinějšího, zkrátka náhražku“[3]. Právě pro široce zavedené používání výše uvedených sousloví používám slovo **náhradní** i dále ve své práci.

---

[2]Srov. ŠKOVIERA, A.:*Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. Vyd.1. ISBN 978-80-7367-318-5, ss.23-30

[3] Srov. MATĚJČEK, Z. , KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče.* Portál, Praha 2002.Vyd.1. ISBN 80-7178-637-3, s.96

1.2 Náhradní výchova dítěte

Základním principem, na kterém je sociálně-právní ochrana dětí v naší republice postavena, je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte.[4]

Základní právem dětí je právo na rodičovskou výchovu a péči, deklarované v **Listině základních práv a svobod, a zaručené čl. 4 Ústavy ČR** o ochraně základních práv a svobod soudní mocí.[5] Podle **Úmluvy o právech dítěte Organizace spojených národů** (dále Úmluvy)[6], kterou je ČR zavázána od 1. ledna 1993, má i naše republika respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jako přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména děti. Rodina má proto nárok na potřebnou ochranu a pomoc a dítě na vyrůstání v rodinném prostředí v atmosféře lásky a porozumění a na zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před i po narození. Přímo situace v problematické rodině se týkají následující články Úmluvy: dítě má právo žít s oběma rodiči (není –li to v rozporu s jeho zájmy), oddělení dítěte proti vůli rodičů je možné jen v zájmu dítěte a to soudním rozhodnutím, oddělené dítě má právo na pomoc a ochranu poskytovanou státem a na náhradní péči se zřetelem na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Problematikou náhradní výchovy se zabývá především **zákon č. 94/1963 Sb., o rodině**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“)[7], a **zákon č. 359/1999 sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“)[8]. Pokud rodina neplní svou funkci, výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo se rodiče či osoby odpovědné za výchovu nemohou o dítě ze závažných důvodů starat, starat se nechtějí nebo neumějí, může soud dítě umístit do

---

[4] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo na služby.* Praha: Rozum a cit, 2007. Vyd.1., s.61

[5] Srov. Česko. *Ústava České republiky : podle stavu k 18.4.2005. Listina základních práv a svobod.* Ostrava : Sagit, 2005. ISBN 80-7208-478-X

[6] Srov. OSN: *Úmluva o právech dítěte.* Ostrava: Aries, 1993.

[7] Srov. PLECITÝ, V.: *Zákon o rodině : komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy* : stav k 1.10.2007. Praha : EUROUNION, 2007. ISBN 9788073170639. Dostupný také z: http://mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf

[8] Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí : komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z : http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo může nařídit nad dítětem **ústavní výchovu**. Před nařízením ústavní výchovy je však soud povinen přezkoumat, zda výchovu nelze zajistit formou **náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče** znamená výchovu dítěte náhradními rodiči v prostředí co nejvíce se podobajícímu přirozené rodině. V ČR existují její následující formy**: svěření do péče jiné osoby než rodiče, osvojení, pěstounská péče a poručenská péče.** O všech těchto formách rozhoduje podle občanského soudního řádu soud. Po institucionální stránce spadá oblast náhradní rodinné péče do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí.[9]

1.3 Náhradní rodinná péče

Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen přezkoumat, zda výchovu nelze zajistit formou **náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče** znamená výchovu dítěte náhradními rodiči v prostředí co nejvíce se podobajícímu přirozené rodině. V ČR existují její následující formy**: svěření do péče jiné osoby než rodiče, osvojení, pěstounská péče a poručenská péče.** O všech těchto formách rozhoduje podle občanského soudního řádu soud. Po institucionální stránce spadá oblast náhradní rodinné péče do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí.[10]

1.3.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče a osvojení

Podle zákona o rodině, může soud, pokud to vyžaduje zájem dítěte, rozhodnout o jeho **svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče**, jestliže poskytuje tato osoba záruku řádné výchovy a se svěřením souhlasí. Zpravidla je dána přednost příbuznému a soud mu vymezí ve svém rozhodnutí rozsah jeho práv a povinností.[11]

---

[9] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo…*, s. 65

[10] Srov. Tamtéž...., ss. 64-65

[11] Srov. 63-77 PLECITÝ, V.: *Zákon o rodině : komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy : stav k 1.10.2007*. Praha : EUROUNION, 2007. ISBN 9788073170639.

Právní úpravu **osvojení** obsahuje zákon o rodině[12]. Při osvojení vznikají mezi osvojiteli a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově plnou rodičovskou zodpovědnost, vzájemná práva mezi osvojencem a biologickou rodinou zanikají. Zákon vymezuje dva druhy osvojení: **osvojení a osvojení nezrušitelné**. Osvojení prosté lze na návrh osvojitele nebo osvojence zrušit. Nezrušitelně lze osvojit dítě starší jednoho roku a osvojitel je v tomto případě zapsán v matrice na místě rodiče dítěte. Do osvojení jsou nejčastěji umísťovány děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj a současně mají již v ranném věku vyřešený právní vztah s původní rodinou (zákonný zástupce, obvykle rodič nebo rodiče dali souhlas k osvojení dítěte, a to nejdříve 6 týdnů po narození dítěte nebo po dobu 6 měsíců neprojevovali opravdový zájem o dítě, případně po 2 měsíce od narození neprojevili žádný zájem o dítě). Pokud se pro dítě nepodaří najít náhradní rodinu v zemi jeho původu, lze ji vyhledávat v jiné zemi prostřednictvím institutu **mezinárodního osvojení,** který je upraven haagskou Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (v ČR vstoupila v platnost 1. 6. 2000). Funkci zprostředkovatele při tomto osvojení dětí do ciziny a z ciziny plní Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.

1.3.2 Pěstounská péče a poručenská péče

Posláním a smyslem pěstounské péče je poskytnout domov a trvalé zázemí dítěti, jehož rodiče se o ně nemohou z nejrůznějších důvodu starat. Poskytnout domov dítěti, které nemusí být úplně zdravé. Právně je pěstounství popsáno především v Zákonu o rodině č. 94/1963 Sb. Jestliže to vyžaduje zájem dítěte a pokud osoba pěstouna poskytuje záruku jeho řádné výchovy, může být dítě svěřeno do **pěstounské péče** fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a má přiměřeně vykonávat povinnosti a práva rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a jeho

[12] Srov. Tamtéž

záležitosti má jen v běžných věcech. Zákonnými zástupci dítěte jsou nadále jeho rodiče, jestliže nebyli v rodičovské zodpovědnosti omezeni, nebyli jí zcela zbaveni nebo nebyl její výkon pozastaven. V případě svěření dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk rodičů s dítětem. Pokud je ale rozhodnutí rodičů v kolizi se zájmem dítěte, má pěstoun možnost domáhat se v dané věci rozhodnutí soudu. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu jen z důležitých důvodů nebo vždy na požádání pěstouna.[13] Podle zákona o státní sociální podpoře[14] je pěstounská péče státem garantovaná forma péče a stát zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení i přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali.

Ještě nepříliš využitou novinkou v systému náhradní rodinné výchovy je **pěstounská péče na přechodnou dobu. [15]** Je vykonávána osobami, zařazenými do evidence osob vhodných pro tuto formu pěstounské péče, na dobu, po kterou rodič nemůže dítě vychovávat nebo dobu předcházející možnému osvojení dítěte. Soud je povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda důvody k ní trvají. Za tímto účelem si vyžádá zejména zprávy příslušného orgánu sociálně- právní ochrany dětí

Pěstounská péče v zařízení pro výkon pěstounské péče[16] je vykonávána na základě přesně vymezené písemné dohody mezi zřizovatelem zařízení a pěstounem a pro obě strany z ní vyplývají jasně vymezené povinnosti. Zařízení se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách vybavených zřizovatelem. Odlišnost je především ve způsobu úhrady nákladů pěstounské péče.

Pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo byla jejich rodičovská zodpovědnost pozastavena, ustanoví soud dítěti **poručníka**, který ho zastupuje, vychovává a spravuje jeho majetek a je povinen soudu podávat zprávy o poručenci jedenkrát ročně. Přednost pro **poručenskou péči** má ta osoba, kterou doporučí rodiče. Poručníky mohou být i manželé, případně orgán sociálně právní

---

[13] PLECITÝ, V.: *Zákon o rodině : komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy* : stav k 1.10.2007. Praha : EUROUNION, 2007. ISBN 9788073170639. Dostupný také z: http://mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf

[14] Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí : komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z : http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

[15] Srov. PLECITÝ, V.: *Zákon o rodině...*

[16] Srov. zákon 359/1999 o SPOD… ,§44-47

ochrany. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.[17] Pokud soudem ustanovený poručník o dítě osobně pečuje a naplňuje všechny složky rodičovské zodpovědnosti, nastupuje na místo rodičů téměř v celém rozsahu zprostit poručenství lze na návrh poručníka nebo pokud porušuje své povinnosti či se stane nezpůsobilým pro tuto funkci. Pokud poručník pečuje o dítě je zabezpečován dávkami státní sociální podpory jako pěstoun, a pokud je toho třeba, může mu vzniknout nárok i na další dávky určené pro rodiny s dětmi.[18]

1.4 Mentální postižení

Termín *mentální retardace* je odvozen z latinského *mens*- mysl, rozum a *retardatio*- zdržet, zaostávat, opožďovat. Je používán od roku 1959 na návrh konference Světové zdravotnické organizace a nahradil dříve nejednotně používaná označení (duševní postižení, duševní úchylka, duševní defekt, rozumová zaostalost, oligofrenie atd.).[19] S přesným stanovením definice tohoto pojmu jsou problémy. Je to dáno tím, že zaštiťuje velmi rozsáhlou a rozmanitou oblast lidských problémů.

Ačkoli existuje mnoho definic mentálního postižení, jen velmi těžko může některá z nich vystihnout jedinečnost každého člověka.[20] V současnosti můžeme proto sledovat v terminologii posun, který směřuje právě od deficientního modelu (chápání deficitu jako něčeho „uvnitř" jedince, jako „jeho problém") k modelu zaměřenému na individuální potřeby každého člověka. Nový model je ekologicky orientovaný, založený na třech klíčových prvcích: prostředí, jedinci s mentálním postižením a podpoře. Na chování člověka s mentální retardací působí mnoho faktorů (adaptivní chování, participace, interakce, zdraví, prostředí), které jsou filtrovány skrze podporu, jež je poskytovaná (Šiška in Novotná, 2005).[21]

---

[17] Srov. PLECITÝ, V.: *Zákon o rodině*...

[18] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo*..., ss.79-80

[19] Srov.BARTOŇOVÁ, M. A KOL..: *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. Vyd. 2.. ISBN 978-80-7315-161-4, ss.12-13

[20] Srov. tamtéž, s.14

[21] Srov. NOVOTNÁ, P.: LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A SMRT BLÍZKÉHO ČLOVĚKA : Percepce a postoje pracovníků v sociálních službách k procesu truchlení lidí s mentálním postižením a k užitečným

Od druhé poloviny 20. století se stále více zdůrazňuje význam osobnosti - individuální specifičnosti každého člověka s mentálním postižením. Trendu odpovídá dnes zdůrazňování tzv. speciálních potřeb a podpor oproti dříve uplatňované koncepci neschopností. Na základě dohody představitelů mezinárodních organizací pro pomoc osobám s mentálním postižením se nedoporučuje používat „neetické označení" mentálně postižený/ retardovaný člověk/osoba, ale člověk/ osoba s mentální retardací/ handicapem. Tímto popisem se vyjadřuje skutečnost, že se jde především o lidské bytosti, individuality a teprve ve druhé řadě o to, že mají postižení. [22]

Určitý posun lze sledovat i ve změně termínů pro označení hloubky mentálního postižení. U nás v klinické praxi často užívaná kvantitativní klasifikace mentálního postižení podle světové zdravotnické organizace WHO (MKN 10) upustila od dřívějších označení stupňů mentálního postižení jako debilitia, imbecilita a idiotie, protože ve společnosti získaly pejorativní obsah a rozdělení je podle WHO následující: [23]

Klasifikace mentální retardace podle WHO – MKN 10

- **F 70 Lehká mentální retardace (IQ 50-69)**
- **F 71 Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49)**
- **F 72 Těžká mentální retardace (IQ 20-34)**
- **F 73 Hluboká mentální retardace (IQ pod 20)**
- **F 78 Jiná mentální retardace**
- **F 79 Nespecifikovaná mentální retardace** (pokud je diagnóza úrovně mentálního postižení obtížná, nebo ji není možno stanovit – například když se mentální postižení vyskytuje v kombinaci s jiným postižením).

---

způsobům podpory . Praha, 2010. 78 s. Bakalářská práce. Karlova Universita, s.9

[22] Srov. ŠVARCOVÁ,I.: *Mentální retardace* Praha: Portál, 2006. Vyd. 3., aktual. a přeprac. ISBN 80-7367-060-7, ss. 30-31

[23] Srov. Tamtéž, ss. 35-39

V tradičním pojetí je hloubka mentální retardace odvozena od stanovení hranice ve výsledcích diagnostických testů inteligence, která dělí populaci na „normální“ a „retardované“. Tato hranice se však historicky proměňovala. Výhrady lze mít také k měření inteligence pouze inteligenčními testy. Hledají se proto nové způsoby definování mentálního postižení.

Pro zajímavost uvádím nejnovější zahraniční definice, které odráží zmíněnou změnu pohledu na lidi s mentálním postižením – jako na jedinečné osobnosti, které mají určitá omezení. Vycházím z bakalářské práce, v níž je definováno mentální postižení na základě cizojazyčných překladů u nás dosud nepublikovaných výzkumů. Ty považují za žádoucí vycházet z potřeb, nikoli deficitů lidí s mentálním postižením. Upouští se v nich od starších názvů jako mentální retardace (*mental retardation)* a mentální handicap (*mental handicap*) a zavádějí se nové pojmy: v Austrálii a USA je to především pojem tzv. postižení intelektu (*people with intelectual disability*).

VYMEZENÍ INTELEKTOVÉHO POSTIŽENÍ

PODLE AAIDD (*American Association on Intellectual and Developmental Disabilities)* z roku 2010[24]

Intelektové postižení (intellectual disability) je postižení charakterizované značnými omezeními jak v **intelektovém fungování**, tak v **adaptivním chování**, které se projevuje v každodenních sociálních a praktických dovednostech.

Intelektové fungování, které je také nazýváno inteligence, referuje o celkové mentální kapacitě, jako jsou schopnost učení, logického myšlení a řešení problémů atd. Jedno z kritérií k měření intelektového fungování je IQ test. Skóre IQ testu, které se pohybuje mezi 70 a 75 a méně indikuje omezení v intelektovém fungování.

Adaptivní chování může být určeno například pomocí standardizovaných testů. Zahrnuje tři typy dovedností:

- *konceptuální dovednosti*: jazykové dovednosti a gramotnost, pojem o čase, číslech, penězích aj.
- *sociální dovednosti:* interpersonální dovednosti, sociální odpovědnost, sebehodnocení, důvěřivost, opatrnost (ostražitost), řešení sociálních problémů, schopnost schovat se podle určitých pravidel/řídit se zákony, normami a vyhnout se tomu, aby se stali obětí aj.
- *praktické dovednosti*: aktivity každodenního života (péče o sebe), pracovní dovednosti, péče o zdraví, cestování/transport, plánování/rutina, péče o vlastní bezpečí, používání peněz, používání telefonu aj.

Plán podpory by měl vycházet z hodnocení všech těchto oblastí a měl by být “šitý na míru” každému jedinci s intelektovým postižením.

[24] Srov. NOVOTNÁ, P.: LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM …,s.10

Ve Velké Británii bylo v roce 1994 legislativně stvrzeno pojmenování mentálního postižení jako tzv. obtíží ve vzdělávání *(people with learning difficulties)*. Vznikl tu ale problém překrývání s pojmem „specifické poruchy učení“ (*specific learning disabilities*), které vznikají na podkladě lehkých dysfunkcí centrální nervové soustavy, nejsou však důsledkem mentálního postižení.[25]

I ve své práci se tedy přikláním k termínu člověk/lidé s mentálním postižením.

[25] Srov. NOVOTNÁ, P.: *LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM*… ,s.12

2 PĚSTOUNI

Na začátku své práce se chci zamyslet nad lidmi, kteří si volí jako svou životní cestu pěstounství a přijímají do své rodiny potřebné děti. Právní rámec této problematiky v České republice jsem popsala již v první kapitole, zde nastiňuji výhledy, které plynou pro pěstounskou péči do budoucna podle navrhovaných státních opatření. Potom se pokusím zmapovat na základě dostupných šetření, kdo jsou pěstouni, a uvedu odborná doporučení pěstounům ověřená zkušenostmi mnoha náhradních rodičů.

2.1 Nová vize

Z předchozího popisu rozdělení náhradní výchovy dítěte plyne složitost, roztříštěnost a nejednotnost celého systému náhradní rodinné péče. Podílí se na něm dnes pět ministerstev (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Ministerstvo vnitra ČR a Ministr pro lidská práva a národnostní menšiny při Úřadu vlády ČR) a zástupci samosprávy (Asociace krajů ČR a Svaz měst a obcí ČR). Na základě rozboru současného stavu v naší republice (Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti provedená MPSV[26]) i vlivem tlaku nadnárodních organizací EU, OSN, se začínají hýbat ledy a rozbíhá se meziresortní proces transformace řízený MPSV a dochází postupnými kroky ke sjednocení systému péče o ohrožené děti. V lednu 2009 schválila vláda *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy*. Na tento materiál navazuje *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti* (dále NAP), který vláda schválila v říjnu 2009.

Mezi **principy**, ze kterých nová vize vychází, patří:

- upřednostnění péče o děti v rodinném prostředí před péčí ústavní (a tím snížení počtu dětí v ústavních zařízeních),

[26] Srov. MPSV: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* [on/line]. c2009, poslední revize 30.6.2009 [cit.2009-07-10]. Dost. z : http://www.mpsv.cz/files/clanky/7305/Analyza.pdf

- prohloubení preventivní práce s ohroženými rodinami (a tím snížení počtu dětí odejmutých z péče rodičů),
- individuální přístup a multidisciplinární práce sociálních pracovníků na úrovni terénu,
- aktivnější zapojení dětí a jejich rodin do řešení jejich vlastní situace.[27]

Prioritou přitom zůstává co nejrychlejší návrat dítěte zpět do původní rodiny. To ale předpokládá, že s rodinou, které je dítě odebráno, bude pracovat odborník, aby rodina znovu neselhala. Je proto navrhována celá řada **opatření**, z nichž vyjímám:

- **změna pojetí práce OSPOD** z represivního orgánu na pomocníka v nouzi- spojená s nutností navýšit počty dnes přetěžovaných pracovníků a ustavením institutu tzv. klíčového pracovníka, který povede klienta a jeho rodinu a bude koordinovat spolupracující multidisciplinární tým, povede dokumentaci o rodině, bude sestavovat individuální plány pro rodinu (nebo matku či otce či jiného zákonného zástupce dítěte) a navrhovat podpůrná opatření při jejich nespolupráci. Vychází se z toho, že částka vynaložená na prevenci později neřešitelné situace rodiny je mnohanásobně nižší než pozdější náklady na nápravu, rehabilitaci, terapii, výstavbu a udržování ústavních zařízení. Teprve tehdy, jsou-li vyčerpány všechny možnosti pro stabilizaci rodinného prostředí, lze přistoupit k jiným opatřením.
- **snížení celkového rozsahu institucionalizované péče** s průběžným posilováním alternativních modelů péče. Bude se přitom klást důraz na posilování podílu a větší motivaci pěstounských rodin. Pokud ale není možný stabilní a bezpečný život dítěte v rodině, je nutné garantovat jeho právo na kontakt s rodiči, který bude pro dítě bezpečný a povede ke zdravému vývoji jeho osobnosti,
- **zaměřování všech opatření primárně k návratu dítěte do ozdravené rodiny**,
- **vypracování konceptu sociálního bydlení**, které zajistí dětem pocházejícím ze sociálně ohrožených rodin právo na život v rodině a vlastní rozvoj.

---

[27] Srov. MPSV: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* [on/line]. c2009, poslední revize 20.2.2009 [cit.2009-06-08]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/cs/6308

- proškolení by měli být i soudci (změna praxe opatrovnických soudů) a další odborníci rozhodující ve věcech ohroženého dítěte.[28]

2.1.1 Důsledky pro pěstounskou péči

Národní akční plán věnuje velkou pozornost také náhradní rodinné péči. Zvýšením počtu náhradních rodin lze totiž dosáhnout požadovaného snížení počtu dětí v ústavech všech typů (např. v Německu připadá na sto tisíc obyvatel 32 dětí umístěných v ústavech, v České republice to je přes 80 dětí). Je proto nutné především zajistit odbornou podporu náhradním rodinám, optimalizovat výběr a přípravu náhradních rodičů a dětí k nim umísťovaných, posilovat finanční zajištění náhradních rodin (včetně zrovnoprávnění sociálního zabezpečení náhradních rodičů) a měnit postoj široké veřejnosti k otázkám přijímání dětí do náhradních rodin. Pěstounská péče by měla být specializovaná s ohledem na individuální potřeby dětí. Navrhuje se rozvinutí současné pěstounské péče, bude se stavět na současných kapacitách – jak samotných pěstounů, tak sítě odborníků a služeb, kteří již v současné době s rodinami pracují.[29]

Jaká je dnes skutečnost? Přestože by většina potřebných dětí i v současné době mohla vyrůstat například v pěstounské péči, není ani o klasickou, ani o volnější profesionální formu náhradní rodinné péče, kdy je dítěti zachováván kontakt s jeho biologickou rodinou, ze strany občanů nijak velký zájem. Pěstounské rodiny jsou dnes sice dostatečně finančně zabezpečeny (zvláště pokud se týká pěstounů pobírajících zvláštní odměnu pěstouna)[30], ale zatím nemají ze strany státu dostatečnou oporu a podporu. Je nedostatek kvalitních služeb pro pěstounské rodiny, chybí pomoc odborníků např. při zvládání kontaktu s biologickou rodinou dítěte, odlehčovací služby pro rodiny s postiženými či nějak problematickými dětmi, systematické vzdělávání pěstounů, někdy i opora v zákonech, které jejich práva upravují. V dnešní krizové ekonomické situaci a politické konstelaci je otázka

[28]Srov. MPSV: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* [on/line]. c2009, poslední revize 20.2.2009 [cit.2009-06-08]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/cs/6308

[29] Srov. MPSV: *Každé dítě musí dostat šanci.* [on/line]. c2009, poslední revize 5.10.2009 [cit.2010-02-08]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/cs/7687

[30] Viz. Příloha č.4: FINANČNÍ ZABEZPEČENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

náhradní rodinné péče odsouvána na okraj a plnění transformace systému se zpomaluje. Přesto však narůstá počet organizací, které pěstounům pomáhají a jako velice slibný se mi jeví především vznik Asociace náhradních rodin české republiky (2009), pomocí které chtějí pěstouni řešit aktuální témata pěstounské péče společně s příslušnými odborníky nebo úřady. Kontakty na některé pomáhající organizace uvádím v příloze.[31]

Domnívám se, že stále méně lidí volí cestu pěstounství i v souvislosti se změnou stupnice životních hodnot a s poklesem významu rodiny jako takové. Lidé se méně rozhodují pro rodičovství i v případě vlastních dětí. To už je ale spíše otázka pro případné sociálně-psychologické průzkumy.

2.2 Kdo jsou pěstouni, motivace k pěstounství

Adoptivní rodiče a pěstouni vydávají jasné svědectví o tom, že v lidském rodu stále existuje mechanismus vzbuzující v dospělém člověku ochranné tendence vůči opuštěnému dítěti. Přitom všichni, kdo se podílejí na opatrování a výchově dítěte a kdo se tedy stávají *„jeho lidmi"*, jsou vybaveni schopností interakce, čili základní součinnosti s dítětem. Zakládají tak vztah, který může být označen jako rodičovství (postavené na biopsychickém základě). [32] Moje zkušenosti tento názor potvrzují. Spíše než s péčí profesionálně odtažitou s důrazem na vztahy s původní rodinou, v níž pěstoun má být odborníkem[33]a která je základem nové koncepce, jsem se i já doposud setkávala s lidmi, kteří se stali svým dětem opravdu druhými rodiči všemi těžkostmi.[34] Vycházím proto z pojetí pěstounské péče, které je rozšířeno doposud a bylo propagováno i nestory pěstounství u nás - psychology Matějčkem, Koluchovou, a dalšími[35].

---

[31] Viz. Příloha č.5 : ADRESÁŘ ORGANIZACÍ NABÍZEJÍCÍCH POMOC A PODPORU PĚSTOUNŮM

[32] Srov.MATĚJČEK, Z.ED., KOLUCHOVÁ, J…(et al.): *Osvojení a pěstounská péče…*, ss.99-100

[33] Viz. PŘÍLOHA 1: Vrtbovská, Natama- nové pojetí PP, SLOVO MINISTRA: Petr Nečas

[34] Nesou s nimi jejich mnohdy nelehká trápení, ať již vrozená nebo získaná špatným startem do života.

[35] Již koncem šedesátých let předkládali k uvážlivému řešení následující náměty: požadovali stabilní pěstounskou péči, jako jednu ze základních podmínek úspěchu, a proto pěstouny připravené se vyrovnat s velmi náročnými výchovnými úkoly. S vlastnostmi, které jim dovolí být dítěti autoritou, a současně se mu přiblížit i citově. Bude třeba je tedy pečlivě vybírat a poskytovat jim trvale odbornou pomoc a vedení. Současně bude třeba vybírat i děti pro určitou rodinu, aby povahově co nejméně naráželi a vytvořili kompatibilní celek. Odměňování pěstounů by mělo být „slušné, poněkud přesahující náklady na výchovu, ale ne příliš výnosné". Z funkce pěstounů by neměly být vylučováni vícedětné ani bezdětné manželské páry, ani osamělé ženy. Mělo by být vytvořeno odborné ústředí, které by tuto náročnou službu řídilo a zákonodárci by měli připravit podklady pro

Kladné rozhodnutí k tomu, že přijmu nebo přijmeme do své rodiny a do svého dosavadního života neznámé dítě, je teprve začátkem zcela nové životní cesty, ale má podstatný význam. Bez tohoto rozhodnutí by nová cesta pro pěstouna i pro dítě začít nemohla. Přestože jsou žadatelé během přípravy podrobně odborníky informováni o různých úskalích pěstounského vztahu s dítětem, lépe ho pochopí, až začnou skutečně tento vztah prožívat.

Motivace žadatelů k podání žádosti o svěření dítěte do náhradní rodinné péče je pestrá. Některé jejich důvody mohou být až demonstrativně přiznávané (altruistický, láska k dětem, doplnění sourozence, smysl života, poskytnutí zázemí), jiné skryté (pragmatické získání smysluplné činnosti s ekonomickým přilepšením, společenské uznání) či utajované (něco si dokázat, očekávání vděčnosti, lásky, vylepšení partnerského vztahu). Podstatnou úlohu v zahájení procesu o svěření dítěte mají zpravidla ženy- častěji přicházejí s ideou osvojení dítěte a muž se s ní ztotožňuje později.[36]

2.3 Pěstouni v sociodemografických datech

V lednu 2006 byla na základě dotazníkového šetření vyhodnocena situace v 686 pěstounských rodinách (obesláno 1705)[37]. Na otázky v dotazníku odpovídaly osoby, kterým byly děti do pěstounské péče svěřeny. Věková struktura pěstounů (mužů i žen) se ve srovnání se strukturou běžné populace odlišuje: významněji jsou zastoupeny generace středního věku (40- 50 letí pěstouni tvoří téměř 20 % respondentů oproti 8-9 % rodičů téhož věku v běžné populaci) na úkor mladších a starších věkových skupin.

V porovnání s běžnou populací jsou pěstouni vzdělanější. Polovina pěstounských rodin žije v menších obcích do 5000 obyvatel, zbytek ve městech. Většina bydlí v rodinném domku nebo vlastním bytě, což zajišťuje početným rodinám základní komfort. Pěstouni se subjektivně cítí být o něco lépe zajištěni než

---

nově pojatou PP. Z tohoto výčtu je jasně zřetelné, že i po čtyřiceti letech se platnost tehdy navrhovaných ideí nezměnila a zůstávají inspirací pro dnešní tvůrce politiky náhradní rodinné péče.

[36] Srov. ŠKOVIERA, A.:*Dilemata náhradní výchovy*…, s.54

[37] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo na služby.* Praha: Rozum a cit, 2007. Vyd.1., s.10

běžná populace, překvapivě nejlépe vnímají svou materiální situaci rodiny s největším počtem dětí.

Pěstounské rodiny jsou v porovnání s běžnou populací podstatně větší. Průměrný počet dětí ve zkoumaných rodinách je 3.9. Asi 4% domácností jsou velmi početné rodiny s deseti a více dětmi. Téměř pětina pěstounů pečuje o 4 a více dětí svěřených do pěstounské péče.

Pěstouni se častěji než běžní rodiče starají o děti s handicapy. Potvrdila se náročnost péče o svěřené děti, a to nejen z důvodu poměrně častých poruch a potíží, ale zejména pro častou několikanásobnou kombinaci handicapů u dětí nebo souběžný výskyt problémů u více dětí najednou, s nimiž se pěstouni musí vyrovnávat. 21% rodičů pečuje o jedno nebo více dětí s těžkým zdravotním postižením. Současně platí, že čím je delší doba trvání pěstounské péče, tím častěji se v rodině nacházejí děti s větším počtem problémů a poruch a pěstouni s vyšším vzděláním se častěji starají o děti více problémové. S rostoucím počtem dětí a handicapů klesá mínění o v zásadě bezproblémovém životě rodiny.[38]

Z uvedených dat je jasné, že nemalá část pěstounů pečuje o děti s handicapy. Jistě je velmi potřebné přijímat do pěstounské péče i děti s postižením. Strádání v oblasti citové a sociální, kterému se v ústavním prostředí nelze úplně vyhnout, je u dětí s postižením ještě závažnější. Živit lze dítě bez lásky, ale dávat mu pocit jistoty, opory a důvěry bez lásky nejde.[39]

---

[38] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo …*,ss.10-26

[39] Srov. MATĚJČEK, Z.ED., KOLUCHOVÁ, J…(et al.): *Osvojení a pěstounská péče* . Praha: Portál, 2002. Vyd. 1. ISBN 80-7178-637-3, s.98

2.4 Doporučení pěstounům

Pomocí mohou být všem pěstounům následující doporučení, která vycházejí z práce odborníků s náhradní rodinou: [40]

„*Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství*“. Psychologické rodičovství je povýšeno nad pouhé zplození dítěte. Je skutečně opravdové, pokud se snažíme dítě přijmout bez podmínek a předsudků.

„*Nebojme se o lásku dítěte“*. Vzájemný vztah se vytváří soužitím a sdílením života a dítě přijímá za matku či otce ty, kteří se k němu rodičovsky chovají.

*„Nebojme se práce na sobě samých***“**. Přestože vlastní rodiče mají snazší cestu k porozumění individualitě dítěte a pěstouni se k němu musí často pracně a bolestně propracovávat, výsledkem této práce bývá často hlubší prožití rodičovství i růst vlastní osobnosti.

*„Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná***.** *Nový svazek nemůže pojistit sebelepší zákon, nýbrž pravda!“*. Je potřeba, aby rodiče přijali identitu náhradních rodičů a dítě identitu přijatého dítěte.

„Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní!“ Má si být jisto láskou svých pečovatelů a vědět tolik, aby ho informace od jiných lidí nemohly překvapit.

„Nestačí sdělit, ale je třeba sdílet.“ Informaci o přijetí je třeba opakovat, aby dítě pravdu přijalo a dobře zabudovalo do své osobnosti (např. slavit den, kdy jsme dítě přijali do rodiny, jako druhé narozeniny…).

„Dítě není z nás, ale je naše!“ Dítě přijímejme jako vzácný dar a snažme se mu v prvé řadě porozumět. Musíme počítat s tím, že některé jeho povahové rysy, sklony, úroveň intelektu, jsou do určité míry dědictvím po předcích. S tímto vkladem máme výchovně hospodařit, ne jej vymazat nebo potlačovat.

„S horším počítejme, lepším se nechme překvapit!“ Přepjatá očekávání, víra v neomezenou moc výchovy nebo dokonce v neomezenou moc lásky nám mohou přinést zklamání., pocity selhání a dítěti i poruchy chování.

„O vlastních rodičích dítěte jen dobré!“ Ke zdravé identitě dítěte patří „světlý obraz o původu a lidech na něm zúčastněných.“ Je dobré o vlastních rodičích mluvit tak, abychom eventuálně mohli informace přidávat, ale nemuseli už

[40] Srov. MATĚJČEK, Z.,DYTRYCH, Z.: *Jak a proč nás trápí děti.* Grada,Praha 1997. Vyd.1. ISBN 80-7169-587-4, s112-116

řečené měnit. To, že dítě opustili, je dobré zdůvodnit např. nemocí, nedostatkem schopnosti k výchově, nešťastnou shodu okolností, ne však jejich morální špatností. Nesnažíme se budit v dítěti pocit vděčnosti, že jsme jej zachránili, ale „realisticky mu nabízíme sebe sami jako ty, kdo ho mají rádi."

„Otevřené rodinné společenství" Protože se náhradní rodina vymyká z běžné společenské konvence, může mít tendenci se izolovat a předem se bránit očekávaným útokům obrannými mechanismy. To neprospívá ani rodičům, ani dítěti, které nejčastěji v době dospívání může naletět na lákání nedobrých part. Proto je dobré, aby od počátku rodičům pomáhali prarodiče, či příbuzní anebo známí a byli s nimi zajedno. Je dobré snažit se budovat, tam, kde je to možné, zázemí pro dítě i v rodinných, či přátelských vztazích.

3 ADMINISTRATIVNÍ CESTA K PŘIJETÍ DÍTĚTE DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE

V této kapitole se chci věnovat úřední cestě přijetí nového dítěte do rodiny. Nejdříve popisuji proces zprostředkování náhradní rodinné péče, následně spolupráci rodiny a státu a dále opatření, která jsou povinné učinit v tomto procesu úřady, ale také nezbytné kroky pěstounů po přijetí dítěte.

Žadatelům o pěstounskou péči může být užitečné i nahlédnutí do příslušných zákonů, proto v příloze uvádím jejich seznam i s příslušnými internetovými odkazy[41].

3.1 Proces zprostředkování náhradní rodinné péče

Problematika zprostředkování náhradní rodinné péče dítěti je upravena zákonem č.359/1999Sb., o SPOD, ve znění pozdějších předpisů.[42] Zprostředkovat osvojení dítěte či pěstounskou péči mohou pouze orgány sociálně-právní ochrany, tj. krajské úřady, obecní úřady bez i s rozšířenou působností, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Nejdříve jsou vyhledávány vhodné děti pro náhradní rodinnou péči a také fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli či pěstouny. Tito lidé projdou odbornou přípravou a potom je jim vybráno určité dítě a jsou s ním seznámeni.

Existují však přesně popsané výjimky, za kterých se zprostředkování péče státem neprovádí. V případě osvojení je to tehdy, pokud rodiče dali předem souhlas k osvojení dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům nebo pokud o osvojení žádá manžel rodiče dítěte či pozůstalý manžel po rodiči i osvojiteli. V případě pěstounské péče je to u žádosti o svěření dítěte příbuznou nebo blízkou osobou pro dítě nebo jeho rodinu. Tyto případy řeší příslušný soud.

---

[41] Viz. Příloha č. 6: INTERNETOVÉ ODKAZY NA ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE PĚSTOUNSKÉ PÉČE

[42] Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí : komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z : http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

Žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče přijímá obecní úřad s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatelů. Ti jsou povinni připojit k ní i další doklady: doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu, zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, písemný souhlas k zařazení do evidence pro osvojení dítěte i z ciziny, písemný souhlas pro orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby si mohl zjišťovat další potřebné údaje (zejména o tom, zda žadatel bude svým způsobem života zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí) a písemný souhlas s účastí na přípravě k přijetí dítěte.

Úřad obce s rozšířenou působností k předložené dokumentaci ještě doplní: opis z evidence Rejstříku trestů, příp. stanovisko zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče. K žádosti pak připojí své stanovisko a závěr ze sociálního šetření. Posléze žádost posoudí a postoupí ji k dalšímu řízení příslušnému krajskému úřadu. (V případě, že nejsou splněny zákonné podmínky, ji zamítne. Řízení ve věci žádosti zastaví, pokud žadatel vezme svou žádost zpět před postoupením krajskému úřadu nebo žadatel ani na výzvu daného úřadu obce nesdělí údaje a nedoloží doklady potřebné pro vedení spisové dokumentace).

Krajský úřad rozhoduje o zařazení žadatele do evidence žadatelů neprodleně po odborném posouzení. Řízení o zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče může být i přerušeno (např. na základě žádosti žadatele, nebo pokud je proti žadateli nebo proti jeho manželovi nebo jiné osobě tvořící s žadatelem společnou domácnost vedeno trestní řízení pro trestný čin směřující proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, a to až do vydání konečného rozhodnutí v tomto trestním řízení, pokud na straně žadatele zjistí důvody bránící jeho odbornému posouzení).

Odborné posuzování pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje posouzení dítěte a žadatele, zhodnocení přípravy na přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, vyjádření dětí žadatele k přijetí dítěte, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost, posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny, zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manželky, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost – za bezúhonného se nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo pro jiný

trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte, u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

Pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče se posuzuje u dítěte úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb, vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem; u žadatelů charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav – zahrnuje posouzení toho, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo o jeho svěření do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěření do pěstounské péče.[43]

Krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na dobu přechodnou mezi představami žadatelů a skladbou vhodných dětí totiž existuje nepoměr. Aby se snížilo riziko vzájemného nepřijetí rodiče a dítěte je zapotřebí právě odborné přípravy zájemců (také k uvědomění skutečných vlastních motivů a uvedení jejich očekávání na pravou míru) a také adekvátní přípravy dítěte. Je možné před procesem spojení životní cesty pěstounů i dítěte nejdříve zkusit neformální navštěvování dítěte v ústavním zařízení.[44] (Domnívám se ale, že i to může při případném nepřijetí vzbudit marné dětské naděje). Posláním přípravných kurzů je poskytnout budoucím osvojitelům nebo pěstounům potřebné vědomosti o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. V rámci příprav mají žadatelé příležitost setkat se jednak s odborníky a hovořit s nimi o tom, co je zajímá, a také s pěstouny i

[43] Srov. Pěstouni….ss. 80-84

[44] Srov. ŠKOVIERA, A.:*Dilemata náhradní výchovy*. Praha:Portál, 2007. Vyd.1. ISBN 978-80-7367-318-5, ss. 54-60

osvojiteli, kteří jim mohou předat osobní zkušenosti s náhradní rodinnou péčí a zodpovědět jejich dotazy.

Krajský úřad žadatele z evidence jím vedené vyřadí na základě rozhodnutí o osvojení nebo o svěření dítěte do pěstounské péče (pokud žadatel nežádá o osvojení dalšího dítěte nebo o svěření dalšího dítěte do pěstounské péče), pokud zjistí závažné důvody, kvůli kterým nelze žadateli zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči, poruší-li žadatel závažným způsobem povinnost sdělovat změny v údajích rozhodných pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, požádá-li o to žadatel, po uplynutí stanovené lhůty a zaslání kopie údajů z evidence žadatelů MPSV ČR. Může ho vyřadit také tehdy, jestliže se po vyzvání bez vážného důvodu nezúčastnil přípravy, k přijetí dítěte do rodiny. Pokud krajský úřad nezprostředkuje osvojení, nebo pěstounskou péči do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, tak postoupí dokumentaci žadatelů Ministerstvu práce a sociálních věcí. Jestliže ministerstvo nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence žadatelů vedené ministerstvem, postoupí kopii údajů z těchto evidencí Úřadu pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Údaje o žadateli zašle ministerstvo Úřadu, jen pokud s tím žadatel vyjádřil souhlas.[45]

Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem nebo ministerstvem lze přerušit z následujících důvodů: žadatel o to sám požádal, žadateli bylo oznámeno, že v evidenci je dítě, pro které je vhodným osvojitelem či pěstounem, žadateli bylo rozhodnutím obecního úřadu s rozšířenou působností svěřeno dítě do péče budoucího osvojitele či fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, krajský úřad či ministerstvo zjistí v době zprostředkování závažné důvody, které jsou překážkou zprostředkování. Žadatelé mohou žádat o zařazení do evidence vhodných osvojitelů i pěstounů zároveň. Pokud jsou připraveni na obě formy náhradní rodinné péče, mohou být zařazeni v obou evidencích. [46]

Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí jedním základním pravidlem: dítěti je vždy – z řad žadatelů zařazených do evidence žadatelů o osvojení a pěstounskou péči – vybírána vhodná rodina, taková, která je připravena jej přijmout

---

[45] Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z : http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

[46] Srov. Tamtéž

bez podmínek, se všemi jeho přednostmi, ale také riziky ve vývoji – ať již zdravotními, nebo psychickými – s jeho minulostí, s jeho anamnézou, s důsledky jeho pobytu v ústavním zařízení nebo nefungující rodině a v případě pěstounské péče i s případnou účastí biologické rodiny na jeho další výchově (jde o tzv. párování).

Právě při psychologickém vyšetření a na přípravných kurzech pro budoucí rodiče by měli žadatelé odhalit, na co jejich síly a schopnosti stačí a na co už ne. Vzhledem k tomu, že jde o velice citlivé rozhodování, zřizují hejtmani na krajských úřadech poradní sbory složené z odborníků: z oblasti pediatrie, psychologie, pedagogiky a také zástupců školských, zdravotnických a sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy a zaměstnanců krajského úřadu a obecních úřadů pracujících na úseku sociálně-právní ochrany. Poradní sbor se schází neprodleně poté, když krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě, krajský úřad při zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče přihlíží k jeho doporučení.

Po projednání na poradním sboru o vhodnosti rodiny ke konkrétnímu dítěti je rodina vyzvána krajským úřadem k seznámení se s dokumentací dítěte. Mají jí být sděleny všechny známé informace týkající se dosavadního života dítěte a jeho rodiny, informace o zdravotním a psychickém stavu dítěte, o právní situaci dítěte. Vytipovaná rodina má mít možnost otevřeně vyjádřit své názory a pocity a dobře si promyslet, zda chce s tímto dítětem navázat kontakt. [47]

3.2 Následná spolupráce rodiny a státu

Pokud žadatelé projeví skutečný zájem a odhodlání konkrétní dítě navštívit, dostanou písemné oznámení krajského úřadu, které je opravňuje k navázání kontaktu s dítětem. Ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Žadatel má posléze možnost podat žádost o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo do péče budoucích pěstounů nejpozději do 30 dnů ode

[47] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo* …, ss.89-90

dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu. Pokud ten, u koho se dítě nachází, neumožní seznámení dítěte s žadatelem, dopustí se přestupku[48].

První návštěva dítěte je velmi důležitá. Žadatelé by se na ni měli dobře připravit. Promyslet si, čím by si mohli získat zájem dítěte jak se mu přiblížit, co ho může potěšit, ale připravit si i otázky na ředitele zařízení, lékaře a vychovatele, kteří v současné době o dítě osobně pečují. Mohou jim dát velmi cenné rady, protože dítě dobře znají. Další kontakt se bude odvíjet individuálně, bude záležet na dítěti, na žadatelích, ale také na dohodě s vedením zařízení. U kojenců zpravidla nebývá s navazováním kontaktu žádný problém. Pouze pokud jde o dítě s vážnějším zdravotním stavem, je někdy třeba, aby se žadatelé se pod vedením zdravotního odborného personálu naučili s děťátkem zacházet a pečovat o něj. Většina kojeneckých ústavů má v takovém případě možnost poskytnout jim v jejich zařízení i několikadenní pobyt, abyste se všem praktikám péče o takové dítě v klidu naučili, než bude propuštěno do vaší domácí péče. U starších dětí to bývá složitější. Je třeba být připraven respektovat na straně dítěte pochopitelnou počáteční nedůvěru a mít dostatek trpělivosti, jestliže je dítě nesmělé a odtažité. Je důležité nechat mu čas, který potřebuje pro přijetí změny. Jen tak může být vytvořena oboustranná náklonnost, na základě které může dítě teprve přejít ze zařízení do rodiny žadatelů relativně bezbolestně. Kontakt s dítětem přitom může probíhat v zařízení, ale i mimo něj. Zpočátku je možné si dítě brát na vycházky. Jakmile to půjde, může být uvolněno třeba i na víkend nebo prodloužený pobyt. O pobytu dítěte mimo zařízení rozhoduje ředitel zařízení po předchozím písemném souhlasu příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. [49]

Protože jsou nově nastolené vztahy závažným zásahem do života dětí i náhradních rodin, tak je zákonem zajištěna nezbytná doba nejméně tří měsíců před rozhodnutím soudu – tzv. předadopční nebo předpěstounská péče určená k adaptaci dítěte a žadatelů na novou situaci. Obecní úřad s rozšířenou působností přitom rozhoduje o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, a do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, nebo se souhlasem rodičů. Místní

---

[48] Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z: http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

[49] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo* …, ss.90-91

příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností se řídí místem trvalého pobytu dítěte, není-li dále stanoveno jinak. V případě, že matka po narození dítě opustila a zanechala ve zdravotnickém zařízení, místní příslušnost se řídí místem, kde se dítě nachází.

V období předpěstounské péče je možné ověřit a zvážit, zda jsou naplněny předpoklady pro vytvoření úspěšného a skutečně pevného vztahu mezi dítětem a náhradní rodinou. Proto je v průběhu předadopční a předpěstounské péče orgán sociálně-právní ochrany oprávněn sledovat průběh této péče a podávat zprávy příslušnému soudu, který jako jediný může s konečnou platností o svěření dítěte do osvojení nebo pěstounské či poručenské péče rozhodnout

3.3 Povinnosti úřadů při poskytování pomoci rodinám s dětmi v náhradní péči

Vyřizování všech formalit, soudních a úředních záležitostí, uplatňování nároků na čerpání dávek apod. je v tomto období pro rodinu, která se zcela přirozeně snaží především rozvíjet svá nově vzniklá křehká pouta, poměrně náročné. Její členové si teprve zvykají na své nové role, snaží se vžít do potřeb dítěte, které přijali, a vytvořit mu co nejútulnější prostředí.

Proto je i v zákoně o SPOD pamatováno v tomto směru na pomoc náhradním rodinám **ze strany orgánů sociálně-právní ochrany**. Veškeré nejasnosti vztahující se k vyřizování úředních náležitostí mohou **průběžně konzultovat se sociální pracovnicí příslušného úřadu**, která je povinna jim pomoci.

Domnívám se, že řada pěstounů neví o tom, jak jim úřady mohou být nápomocny. O**becní úřad obce s rozšířenou působností** jim může poskytnout pomoc při: podávání žádosti na úpravu právních vztahů k dítěti, uplatňování nároků v sociální oblasti a řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. Poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené, pořádá přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a

poskytuje poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte.

Krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje: poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, speciální přípravu k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu i poradenskou pomoc, zejména v otázkách výchovy dítěte. Je povinen alespoň jednou ročně zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče, kterých se kromě odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů účastní také pěstouni mající trvalý pobyt na území kraje, a mohou se jich zúčastnit též děti svěřené těmto pěstounům a další osoby, které tvoří s pěstounem domácnost.

I **dítě má právo** požádat příslušné orgány o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv a ty jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Má právo žádat o pomoc i bez vědomí rodičů, nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. [50]

V případě pěstounské péče připomínám možnost domáhat se rozhodnutí soudu v případě, kdy se pěstoun domnívá, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte (např. při volbě vzdělávání, a dalších důležitých rozhodnutích). Je dobré využívat též **poradenské pomoci** poskytované v rámci státních i nestátních organizací sociálních služeb, která je často poskytována i on-line[51] .

Dodávám, že ani já jsem neměla před prostudováním těchto informací o nich téměř žádné povědomí a domnívám se, že by bylo užitečné je srozumitelnou formou předávat pěstounům např. při převzetí dítěte do péče.

3.4 Administrativní kroky

Ihned po přijetí dítěte by měli pěstouni učinit následující opatření:[52]

- zaregistrovat co nejdříve po přijetí dítě u obvodního pediatra,
- zaregistrovat dítě u zdravotní pojišťovny (nejlépe u VZP),

[50] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo* …, ss. 93-94

[51] Viz. PŘÍLOHA č. 5: Adresář některých organizací v ČR, které se zabývají náhradní rodinnou péčí

[52] Srov. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo* …, s. 98

- přihlásit školou povinné dítě ve škole: je třeba předem se ve vybrané škole domluvit a ve škole, kam dítě dochází z ústavního zařízení, je třeba nahlásit adresu školy, aby tam mohly být zaslány všechny potřebné dokumenty,
- přihlásit dítě k trvalému pobytu: za občana mladšího 15 let ohlásí změnu místa trvalého pobytu jeho zákonný zástupce, případně pěstoun – takže pěstouni mohou dítě přihlásit až po pravomocném rozhodnutí soudu o pěstounství,
- rodný list obdrží pěstouni až při propuštění dítěte z ústavního zařízení,
- rozhodnutím soudu o pěstounské péči se dítěti příjmení nemění. Pokud jsou pěstouni poručníky, mohou požádat z vážných důvodů o změnu příjmení dítěte. Jinak je třeba, aby se změnou souhlasili rodiče dítěte. O této změně rozhoduje matriční úřad v místě trvalého bydliště dítěte.
- při vyřizování žádosti o pas je zapotřebí připojit souhlas zákonného zástupce s jeho ověřeným podpisem. Ověření podpisu se nevyžaduje, pokud zákonný zástupce podepíše žádost před orgánem příslušným k vydání cestovního dokladu nebo u obecního úřadu pověřeného vedením matrik. Souhlas zákonného zástupce se však nevyžaduje, pokud je jeho opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou,
- převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů je třeba ihned nahlásit zaměstnavateli, u kterého lze také uplatnit kromě dávek nemocenského pojištění případné pracovní volno i úlevu na daních.
- podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, lze uplatnit dávky státní sociální podpory na základě pravomocného rozhodnutí o předpěstounské péči v místě trvalého bydliště žadatelů [53],
- dávky nemocenského pojištění lze uplatnit na základě pravomocného rozhodnutí o předpěstounské péči dle podmínek stanovených zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů[54]

[53] Viz. PŘÍLOHA č. 4: Finanční zabezpečení pěstounské péče

[54] Srov. zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. na http://www.mpsv.cz/cs/7 a zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. na http://www.mpsv.cz/cs/3.

4 CESTA K OSOBNÍMU PŘIJETÍ DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM PĚSTOUNY

Domnívám se, že nezbytnou podmínkou přijetí dítěte je porozumění jeho problémům a obtížím. V další řadě také hledání rad u odborníků nebo u lidí, kteří mají s podobnými problémy dětí zkušenosti.

V této kapitole se nejdříve věnuji začátkům nového společného života pěstounů a přijatého dítěte. Poté se zaměřuji na vztah pěstounů k přijímanému dítěti, které má typické zvláštnosti (dané především jinými kořeny, traumatem, psychickou deprivací, mentálním postižením dítěte). Následně popisuji podle dostupné literatury přijetí dítěte s mentálním postižením jako určitou životní krizi, která se případně může stát zdrojem osobního růstu pěstounů. Protože literatura přesně k tomuto tématu je velmi omezená, tak vycházím ze svědectví náhradních matek, které přijaly dítě s mentálním postižením[55] a dále ze zdrojů popisujících přijetí dítěte s mentálním postižením vlastními rodiči. Domnívám se totiž, že zkušenost vlastních rodičů může být podobná zkušenosti pěstounů.

V závěru chci uvést některá doporučení odborníků usnadňující společné soužití s dítětem, přístup k jeho výchově a osobnímu rozvíjení.

4.1 Společné začátky (předpěstounská péče)

Odborníci se shodují na tom, že je velmi důležité již období přípravy před přijetím dítěte. Je vhodné v jeho průběhu ujasnit si nejen technické detaily soužití a vytvořit příjemné prostředí pro dítě, ale využít tuto dobu i pro načerpání tělesných i duševních sil a pro zjišťování informací o pěstounské péči (např. prostřednictvím knih nebo osobním seznámením s některou pěstounskou rodinou). Získanou energii a duševní pohodu mohou pak rodiče snáze předávat svému dítěti.[56]

---

[55]Viz VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství.* Praha: Karolinum, 2009. Vyd. 1. ISBN 978-80-246-1616-2

[56] Srov. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče.* Portál, Praha 2002.Vyd.1. ISBN 80-7178-637-3, s. 25

V úzké spolupráci mezi rodinou a ústavem by mělo proběhnout postupné převzetí dítěte, kterému jsem se částečně věnovala již v kapitole 3.2. Není dobré je uspěchávat, lepší je opakovaně dítě navštívit a opatrně s ním navazovat kontakt. Chovat se klidně, vlídně a při přebírání dítěte se pěkně rozloučit s těmi lidmi, kteří se o dítě doposud starali. Právě oni mohou být pěstounům nápomocni radou a zkušeností při řešení možných problémů, protože dítě dobře znají z každodenní péče - je prospěšné aspoň nějakou dobu udržet s nimi kontakt. [57] Pokládá se za vhodné vzít si z ústavu i nějakou hmatatelnou památku: hračku, fotografie, některé ústavy dokonce dítěti samy vedou alba nebo CD s fotografiemi.[58]

V den přijetí dítěte je dobré neplánovat doma žádné mimořádné práce a snažit se vytvořit klidnou pohodu podle zvyklostí vlastní rodiny. Je také dobré nezvat na tento den příbuzné a známé a nechat to na později, až se dítě důvěrně sblíží s rodiči nebo případnými sourozenci. Je také dobré nezahrnovat dítě nadměrným laskáním a určováním způsobu oslovení, spíše se snažit o společnou úpravu jeho bydlení, prohlídku domu a jeho okolí. Zvláště první noci může být dítě úzkostné a je dobré být mu láskyplně k dispozici.[59]

Po převzetí dítěte v ústavním zařízení nastává doba tzv. předpěstounské péče, která minimálně trvá tři měsíce. V této době je možné zvážit, jaké jsou vyhlídky pro vytvoření uspokojivého vztahu mezi pěstouny a dítětem. Teprve potom se rozeběhne soudní řešení situace.

4.2 Některé faktory ovlivňující proces přijímání dítěte

Za faktory, které ovlivňují přijímání dítěte, považuji všechny determinanty ovlivňující vztah pěstoun – dítě. Na základě vymezení své práce se ale podrobně zaměřuji pouze na to, jak dítě ovlivňuje svými typickými zvláštnostmi proces přijetí pěstounem. V této části tedy budu hledat odpověď na otázku, čím se dítě s mentálním postižením přicházející do pěstounské péče liší od běžně přijímaných

---

[57] Srov. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče ...* , ss. 112-113

[58] Srov. ARCHER, C.: Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině. Praha: Portál 2001. Vyd.1. ISBN 80-7178-578-4, s. 40

[59] Srov. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče* …, ss. 113-114

vlastních dětí. Nebudu se přitom podrobněji zabývat otázkou kořenů dítěte, které jistě mají nezanedbatelný vliv, ale jsou zcela individuální pro každého jedince.

4.2.1 Psychická deprivace a její následky

Stejně jako jsou dány základní potřeby biologické, které člověku umožní přežít (teplo, potrava), existují i potřeby psychické. Zatím je dobře definováno asi pět základních psychických potřeb, které musí být náležitě uspokojovány, aby se dítě mohlo vyvinout ve zdravou a psychicky zdatnou osobnost:

potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů, jejíž uspokojení naladí organismus na určitou žádoucí úroveň aktivity,

potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. „smysluplného světa". Její uspokojení umožní, aby se z podnětů jinak chaotických staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie,

potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, k osobě matky a k dalším primárním osobám. Její náležité uspokojování přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti,

potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního „já" čili vlastní identity, a posléze stanovení životních cílů a společenských rolí,

potřeba otevřené budoucnosti, jejíž uspokojení dává životu časové rozpětí a naději překonávající stagnaci.[60]

Důvěra a vzájemná závislost ve vazebném vztahu dospělého a dítěte mají na vývoj dítěte prokazatelný vliv. Tvoří základní kámen schopnosti učit se.[61] Nervová soustava, vnímání a chápání malých dětí se utvářejí podle toho, co prožívají především v kritických formativních obdobích. Množství nezpracovaných zážitků je ukládáno v různých částech mozku podle smyslových oblastí a postupně se tyto senzomotorické zážitky pospojují a integrují a dítě získává odpovídající ucelené vědomí sebe sama. Pokud se v kritických obdobích neodvíjí vše, jak by mělo, je

[60] Srov. MATĚJČEK, Z.: *Výbor z díla*. Karolinum, Praha, 2005. Vyd. 1. ISBN 80-246-1056-6, s.198

[61] Srov. ARCHER, C.: Dítě v náhradní rodině…, s. 38

nejvíce ohroženo právě vědomí dítěte jako sebe sama. Když základní potřeby dítěte nejsou dostatečně uspokojovány, nenaučí se důvěře v to, že pečovatelé dokáží jeho potřeby uspokojit. Jeho potřeby zůstanou disociované mimo jeho vědomí, ale přesto budou hybnou silou jeho jednání. Opakované prožitky silné bolesti, strachu, týrání nebo odloučení mohou vážně narušit jeho schopnost výběrového soustředění a následkem toho dítě nedokáže pochopit další životní zkušenosti a poučit se z nich. Vědomí sebe sama, minulosti a přítomnosti zůstává útržkovité, struktura myšlení je zmatená a přetrvávají vzorce chování, nad kterými nemá dítě žádnou kontrolu.[62]

Ukazuje se však, že existuje spojení mezi navázáním citové vazby, vývojem dítěte ve všech oblastech a traumatem. Nové pojetí traumatu, které se v psychologii začíná definovat, pomůže pravděpodobně i k lepšímu porozumění osudům opuštěných a nově přijatých dětí. Novorozenci odloučení od matky hned po porodu prožívají ztrátu matky jako naprosté opuštění. Přicházejí o vše, co znali z dělohy: zharmonizování s matčiným srdečním rytmem, dechem, teplotou, zvukem jejího hlasu. Pokud byla matka již v těhotenství plna úzkostí a obav, je možné, že už před narozením její stresové hormony ovlivňovaly dítě. Přetrvávající vztah vzrušivosti u dítěte může pak trvale narušovat schopnost budovat vztahy, ale také zvyšuje pravděpodobnost dalších traumatických prožitků. Dítě totiž neustále s přepjatou ostražitostí očekává další odmítnutí a ztráty a tím si o ně říká. S ostatními lidmi má vazby nejisté nebo nejistě vyhýbavé, ve snaze získat nad životem kontrolu. U extrémně ničivého traumatu může dojít dokonce k nevytvoření vazeb a k sociální izolaci dítěte.[63]

Odlišnost reakcí na tutéž zátěž u různých lidí je popisována tzv. frustrační tolerancí. Myslí se jí stupeň odolnosti vůči zátěžím, které nervovému systému člověka přinášejí opakované **frustrace** (tj. „*soubor nepříjemných prožitků, je-li člověku zabráněno uspokojit nějakou duševní potřebu, která byla již vzbuzena“*). **Dlouhodobým neuspokojováním základních duševních potřeb vznikají psychické následky duševního stavu, které se označují jako psychická**

[62] Srov. ARCHER, C.: *Dítě v náhradní rodině* …, s. 39

[63] Srov. ARCHER, C.: *Dítě v náhradní rodině* …, ss. 40-41

deprivace. Je typická právě pro děti, které vyrůstají v ústavní péči a nemohou tak navázat vztah s jednou mateřskou osobou. [64]

Projevy psychické deprivace jsou velmi mnohotvárné. U dětí přicházejících do pěstounské péče je možné rozdělit je přibližně podle věku přijetí dítěte:

do tří let se deprivace projevuje opožďováním psychomotorického vývoje. City jsou povrchní a sociální vztahy nevyvinuté, nezúčastněná či rozmrzelá nálada, vážný výraz. Typický je opožděný vývoj řeči, ve které navíc chybí spontaneita, kladení otázek, mazlivá slůvka…

v předškolním věku převládá povrchnost citových vztahů, děti však touží někomu patřit a upínají se na vychovatele. Řeč může být hluboce opožděna.

školáci mívají většinou horší prospěch, než jaké jsou jejich skutečné intelektuální možnosti. Více deprivované děti bývají proto nesprávně zařazovány do speciálních škol. Častěji se u nich objevují neurotické problémy, nedůvěra k lidem, někdy agresivita.

pro pubertální a adolescenční věk dítěte jsou charakteristické problémy v sociálním začleňování, nežádoucí rysy charakteru, zvýšené nebezpečí vzniku závislostí.[65]

Na základě přímého pozorování dětí v dětských domovech a posléze jejich dalšího života během 30 let (prostřednictvím dlouhodobého výzkumu) bylo rozlišeno několik **typů chování způsobeného psychickou deprivací:**

- **typ relativně dobře přizpůsobený**

v dětství: byli bez významných nápadností, přijatelně se učili, s druhými vycházeli, někdy se stávali „miláčky“ vychovatelů…60% ze zkoumané skupiny dětí

v dospělosti: přijatelně se zařadili do společnosti, získali přiměřené vzdělání i zaměstnání, mají vlastní děti (častěji ženy než muži)…45% ze skupiny dospělých

- **typ útlumový:**

v dětství: vykazovali sníženou aktivitu i sociální zájem, byli infantilní, neučili se, byli umístěni ve zvláštních DD…5-10% skupiny dětí

---

[64] Srov. MATĚJČEK, Z.: *Výbor z díla*…, ss. 22-23

[65] Srov. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče*..., ss. 85-86

v dospělosti: trvale bydlí v ústavech sociální péče, maladaptace se u nich prohlubuje, závislí…10% skupiny dospělých

- **typ sociální provokace**

v dětství: domáhali se práva na lásku násilím, druhé děti jim byly konkurencí, vychovatele provokovali, ale současně byli zvýšeně úzkostní…10% skupiny dětí

v dospělosti: mají přiměřeně rozvinutou inteligenci**,** ale jsou společensky izolovaní, selhávají v manželství, často mají problémy s delikty, spolupráci odmítají…15% skupiny dospělých

- **typ sociálně hyperaktivní (rozptýlený sociální zájem)**

v dětství: byli bez zábran, předváděli se, nevyužívali své inteligence, byli ve zvláštních DD…10% skupiny dětí

v dospělosti: jsou nestálí, většinou svobodní či rozvedení, nemají přátele**…**20 % skupiny dospělých

- **typ substitutivní (náhradního uspokojení)**

v dětství: neuspokojení psychických potřeb kompenzovali na nižší úrovni (přejídání, masturbace), měli egocentrické zájmy a agresivní projevy

v dospělosti: jsou nepřizpůsobiví, nepřístupní pro výzkum a proto mají i nejasné procentuální zastoupení.[66]

Také další odborníci se shodují v tom, že psychická deprivace může dítě poznamenat. Může se potom i v náhradní rodinné péči začít chovat podle určitých schémat. Záleží na duševních a rozumových schopnostech dítěte, na jeho výkonnosti v daném stupni zralosti a na reakci okolí, zda je dítě schopno snášet napětí, jestli se s ním vyrovná nebo reaguje na pole napětí obranou proti strachu nebo velkými poruchami. Přitom platí, že když se jím použitá obrana osvědčí, stabilizuje se. Uvádí se některé obranné tendence:

dítě se sklonem k introverzi a strachu bude své mocenské nároky zaměřovat spíše proti matce, aby prodloužilo symbiotický vztah s ní,

pokud je i rozumově méně schopné bude spíš odmítat nároky učení, duševně se zabrzdí a eventuálně rozvine autistické symboly**,**

---

[66] Srov. MATĚJČEK, Z.: Výbor z díla. Karolinum…, ss. 185-197

Nejnovějším zjištěním tohoto výzkumu je mužsko-ženská diferenciace, která je patrná v celé řadě ukazatelů. Zdá se, že ženy jsou schopny, po počátečním životním tápání, sociální adaptace na vyšší úrovni (významně častěji oproti mužům se vdaly a mají děti), přestože v dětství si prošly stejnou psychickou deprivací

intelektově zralejší dítě vtáhne do svého strachu potencionálního ochránce (sklon k strachovým neurózám, příp. k hysterii),
extroverze a dynamický temperament umožní dítěti ovládnout celý svět, ať již šarmem, nebo brutální agresí. Děti se sklonem k agresi jdou „cestou zla“, protože svými destruktivními činy nejspolehlivěji vyvolají předvídatelné reakce okolí (sklon k antisociální osobnostní poruše),
inteligentní a výmluvné dítě začne zdůvodňovat vlastní právo a jednoznačnou vinu ostatních, a vlastním morálním kodexem manipuluje svým protějškem (sklon k syndromu pomocníka-zastánce),
dítě nemocné použije nemoc. Bude demonstrovat své příznaky (dušnost, závratě…), aby manipulovalo se světem podle vlastních očekávání (sklon k psychosomatickým onemocněním).[67]

Dítě, které je svými projevy něčím nápadné a připravuje si proto obtíže ve svém sociálním životě, se nás však neptá, pod jakou diagnostickou nálepku ho zařadíme. Východiskem pomoci je porozumění a zavedení opatření v jeho prospěch, případně normalizace podmínek jeho dalšího vývoje. Diagnostika psychické deprivace je velmi obtížná. Dlouho dokonce přetrvával názor o nemožnosti nápravy psychické deprivace.[68]

4.2.2 Vztah pěstounů k dítěti s mentálním postižením

Psychická deprivace, k níž dochází v ústavních podmínkách, se ještě podstatněji dotýká dítěte s mentální retardací.[69] Vzhledem k tomu, že je toto dítě bezmocnější, je ve větší míře závislé na svých pečovatelích a je velice ovlivňováno tím, jak se k němu nejbližší lidé stavějí. Pěstouni mohou dítěti dodat důvěru pouštět se do poznávání nového nebo naopak snahu před vším novým unikat. Základem výchovy tohoto dítěte je tedy dát mu pocit bezpečí a jistotu, že nám na něm záleží.

---

[67] Srov. PREKOPOVÁ, J.: *Malý tyran.* Portál, Praha 1993. Vyd.1. ISBN80-85282-56-9, ss. 110-113

[68] Srov. MATĚJČEK, Z.: *Výbor z díla*…, s. 107

[69] Srov. ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace.* Praha: Portál, 2006. Vyd. 3., aktual. a přeprac. ISBN 80-7367-060-7, s. 42

Zážitek úspěšnosti je nesmírně důležitým činitelem, protože dítě prožívá nejen radost z naší pochvaly, ale i dobrý pocit z vlastní schopnosti a motivaci k dalším úkolům.[70] Na vychovatelích záleží, jestli budou potencionální možnosti dítěte maximálně využity, jestli mu vytvoří cituplné prostředí, a přijímají je takové, jaké je.[71]

Děti s mentálním postižením, i když tvoří heterogenní skupinu, se určitými typickými rysy liší od ostatních dětí. Tyto rysy představují omezení především v oblasti komunikace, sociální a rozumové.

Zpomalené tempo rozvoje řeči a její nedokonalost omezují kontakt s lidmi, kteří dítě obklopují (rodinou i vrstevníky).[72] Řeč bývá u těchto dětí silně poškozena. Je proto nutné nenechávat bez odezvy žádný pokus dítěte o dorozumění.[73] Socializace u nich závisí na jazykových schopnostech (pokud se u nich vyvine alespoň jednoduchá řeč do 5-6 let), na intelektových funkcích (mají-li inteligenci nad 55-60), a pokud se pro ně najde možnost speciálního vzdělávání. Jestli děti tyto schopnosti nebo možnosti nemají, je pravděpodobné, že zůstanou i v dospělosti plně závislé.[74]

Tyto děti jsou velmi zranitelné, nedokáží pochopit, co je to přátelství, a také kdo není přítel (přestože se usmívá), a proto se mohou snadno stát terčem šikany. Naučená pravidla striktně dodržují, přestože je v některé situaci nezbytné je překročit, nikdy nedovedou podvádět. [75]

U dětí s mentálním postižením jsou poznávací zájmy a potřeby rozvinuty v menší míře, než je v normě. Mají velmi omezenou schopnost abstrakce a zobecňování a pouze u lehčích forem mentální retardace se myšlení dostane za

---

[70] Srov. MARKOVÁ, Z., STŘEDOVÁ, L.: *Mentálně postižené dítě v rodině.* SPN, Praha 1987. 1.vyd. 14-340-87, ss. 84-85

[71] Srov. MARKOVÁ, Z., STŘEDOVÁ, L.: *Mentálně postižené dítě v rodině…,* s. 81

[72] Srov. ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace…*, s. 40

[73] Srov. MARKOVÁ, Z., STŘEDOVÁ, L.: *Mentálně postižené dítě v rodině…*, ss. 119-120

[74] Srov. HOWLIN, P.: *Autismus u dospívajících a dospělých.* Praha: Portál, 2005. Vyd. 1. ISBN 80-7367-041-0, s. 30

[75] Srov. HOWLIN, P.:*Autismus u dospívajících a dospělých…*, ss. 73-86

hranice konkrétnosti. Myšlení je neproduktivní, nesoustavné, nekritické – nepředvídá důsledky, chybí sekvenční myšlení (následnost dějů a času). Tyto děti si pomalu osvojují nové poznatky a lépe si pamatují vnější znaky věcí a dějů a ne vnitřní logické souvislosti.[76]

Vztah pěstouna a dítěte s mentálním postižením může být ideálně charakterizován:

- hloubkou a stálostí citových vztahů mezi pěstouny a dítětem,
- tolerancí k poruchám a problémům ve vývoji přijatého dítěte (i dítě s mentálním postižením je podněcováno k rozvoji a přijímáno bez výhrad),
- společnou životní perspektivou (dobří pěstouni mají dítě za své, případně přemýšlí, jak se o ně v dospělosti postarat, pokud je nesamostatné).[77]

Citová vazba mezi dítětem a pěstounem vyžaduje vzájemnou interakci a synchronní vyladění. Naděje pro uzdravení dítěte je v tom, že nejranější období dítěte je nejcitlivější nejen na trauma, ale i na pozitivní změnu, pokud se pěstounovi podaří přeladit dítě podle svého silného, ale klidného způsobu chování. [78]

Pro uvědomění si vázanosti na náhradního rodiče, kterou si tyto děti často nedokážou uvědomovat, je vhodné použít metodu pevného objetí, nebo jiné způsoby terapie.[79] V mnoha případech však potřebují hlubinně psychologickou individuální pomoc spíš rodiče než dítě, zvláště tehdy, když na povrch vyplývají jejich vlastní, hluboko zasuté úzkosti.[80] Domnívám se, že pěstouni by se neměli bát v případě jakýchkoli problémů, ať už s dítětem, nebo svých vlastních, vyhledat pomoc odborníků.

Zdravému vývoji dítěte s mentálním postižením hrozí nejen **nedostatek podnětů ale i jejich nadbytek,** které mohou participovat na dalším mentálním opožďování dítěte. Dítěti spíše než zdravému hrozí i **nevhodné výchovné vedení**, k němuž je na straně angažovaných vychovatelů v jeho případě větší příležitost.[81]

---

[76] ŠVARCOVÁ ss. 46- 49

[77] Srov. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. A KOL.: *Osvojení a pěstounská péče…*, s. 88-90

[78] Srov. ARCHER, C.: *Dítě v náhradní rodině …*, s. 43-44

[79] Srov. PREKOPOVÁ, J.: *Malý tyran…*, ss. 138-140

[80] Srov. tamtéž, ss. 141-143

[81] Srov. Tamtéž..., ss. 18-20

Platí psychologické pravidlo, že **pocity méněcennosti** se všemi svými komplikacemi provázejí především děti se znatelnými odchylkami tělesného zjevu. Negativní postoje může proto budit např. nepřítomný výraz i nevhodné reakce při sociální interakci, z nichž ne vše se dá nějak minimalizovat.[82] Mentální postižení dítěte si uvědomuje a prožívá i jeho nejbližší okolí. Dítěte se přitom mohou nejistoty, úzkosti, nálady a postoje nejbližších lidí silně dotýkat.[83] **Společnost významně ovlivňuje přijetí dítěte svými vykonstruovanými normami** zaměřenými nepřiměřeně na tělesnou krásu a mentální výkon. Ty působí i na postoje nejbližších lidí a dotýkají se dítěte nejdříve nepřímo. Po vstupu do dětské společnosti se s nimi setká přímo v kontaktu s vrstevníky, kteří podle norem vypadají nebo podávají normou požadované výkony. Záleží pak na primární rodině, případně těch, kdo jsou na osudu dítěte citově angažováni, jaké vztahy s okolím vzniknou, jak se postaví k případným problémům.[84]

Povzbuzující jsou zjištění, že i tyto děti jsou schopny s rostoucím sebevědomím a sebehodnocením rozvinout svou snahu přizpůsobit se běžně uznávaným normám společnosti a vstoupit do vzájemnosti s druhými tím, že v nějaké skupině lidí uplatní své zájmy či dovednosti. Samozřejmě tehdy, pokud je mentální retardace u nich spíše lehká. Život mezi lidmi tak pro ně ztratí hrozivý charakter.[85]

---

[82] Srov. MATĚJČEK, Z.: Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí, ss. 20-21

[83] Srov. MATĚJČEK, Z.: *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí.* Nakladatelství H-H, Jinočany, 2001. 3. přeprac. vyd. ISBN 80-86022-92-7, ss. 17-18

[84] Srov. MATĚJČEK, Z.: Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí … ss. 27-29

[85] Srov. HOWLIN, P.:*Autismus u dospívajících a dospělých.* Praha: Portál, 2005. Vyd.1. ISBN 80-7367-041-0, s.24

4.3 Přijetí dítěte s mentálním postižením

„SLOVO KRIZE SE V ČÍNŠTINĚ SKLÁDÁ ZE DVOU PÍSMEN. JEDNO ZNAMENÁ NEBEZPEČÍ A DRUHÉ PŘÍLEŽITOST“
J. F. KENNEDY

V této části jsem se snažila najít v literatuře, jestli přijetí dítěte s mentálním postižením může znamenat pro rodiče určitou krizi, jaké jsou v tom případě vzniklé překážky na cestě a zdroje nabrání sil či pomoci a v poslední části se zabývám pojmem posttraumatického růstu.

4.3.1 Přijetí dítěte s mentálním postižením jako krize

Postižené dítě přichází do rodiny, ve které rodiče již mají zkušenosti z celého předchozího života (z doby dětství, zamilovanosti, svého soužití) a z nich vyplývající postoje a názory. První poznání, že s dítětem není něco v pořádku, vyvolá nevyhnutelně otřes v jejich představách a dosavadních jistotách. Rodina proto potřebuje v tomto počátečním období co nejvyšší ohled a taktní pomoc od okolí.[86]Na základě zkušenosti své a podobných zkušeností jiných pěstounek předpokládám, že tímto otřesem mohou projít i náhradní rodiče. Zvláště ti, kteří o mentální retardaci dítěte nevěděli a nepočítali s ní, což není úplně výjimečná situace, protože u malého dítěte nebývá možná dostatečně přesná prognóza zdravotního a psychického stavu. Poznání, že je dítě vážně postiženo, obvykle vyvolá v jeho vychovatelích silnou úzkost a pocit beznaděje. Ty mohou trvat u jednotlivých lidí různě dlouho, nejen dny, ale i měsíce, roky.

[86] Srov. Tamtéž, s. 25

Obvykle brzy nastoupí druhé období, ve kterém se v lidech vzbouří obranné tendence. Nechtějí si postižení dítěte připustit, prohlašují diagnózu za omyl, případně je chtějí na někoho svést nebo ze situace uniknout, jako by se jich netýkala (v tomto období často dochází k obviňování zaangažovaných zdravotnických či sociálních pracovníků, hledání viníků).

Teprve po překonání této fáze života začíná proces vyrovnávání s postižením dítěte a společný život s ním dostává nový smysl. Cílem snažení se stává přijmout dítě takové, jaké je a přijmout i sebe jako rodiče postiženého dítěte.[87]

Nelze popřít, že se mnohé svazky náhradních rodičů a dětí rozpadají, nebo procházejí mnoha těžkými dobami. Svěřené děti provokují své vychovatele někdy nad únosnou míru již v mladším věku a později se nezřídka od rodiny odpoutají a chovají tak, jakoby do té doby nic dobrého nepřijaly. Vězení, drogy, promiskuita, nechtěná těhotenství. Úspěšnost nebo neúspěšnost náhradního rodičovství lze však posuzovat až tehdy, když samy děti vstoupí do fáze rodičovství nebo dospělého věku a začne se zúročovat, co do nich bylo vloženo.[88]

Myslím si, že snad ještě náročnější je vyrovnat se s tím, že dítě s mentálním postižením do zcela samostatného života nevstoupí a pěstounská úspěšnost bude měřitelná především tím, nakolik se naučilo samostatně žít v rámci svých možností. Případně tím, jestli se podaří dospělému dítěti najít důstojné přijetí v některé pomáhající organizaci (chráněné bydlení atp.).

4.3.2 Zásady pro usnadnění cesty k přijetí

Pro usnadnění cesty k přijetí dítěte s postižením a také pro vlastní psychohygienu lze doporučit pěstounům několik zásad, které jsem přetransformovala podle zásad pro rodiče s dítětem s mentálním postižením[89]:

---

[87] Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina a stres.* Praha: Galén, 1994. Vyd.1. ISBN 80-85824-06-X, s. 37-38

[88] Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Jak a proč nás trápí…*, ss. 105-107

[89] Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina a stres…*, s. 38-47

- pěstouni mají o svém dítěti co nejvíce vědět (ptát se u odborníků, nejen příslušných lékařů, ale i specialistů: pedagogů, sociálních pracovníků, lidí, kteří mají s tímto druhem postižení zkušenost)
- mají vyžadovat pravdivé nezatajující informace
- mají prožívat postižení svého dítěte ne jako neštěstí, ale jako úkol (ne pasivně se uzavřít do sebe, ale aktivně nový úkol zvládat)
- snaží se udržet se v dobré tělesné i duševní kondici (ne se obětovat, ale obětavě pracovat: je tu mnoho práce navíc a časté únavné opakování dokola). Součástí duševní hygieny hlavního pečovatele by měla být část každého dne a každoroční 2-4 týdny, v nichž dělá něco jiného, než se stará o dítě
- mají si uvědomit, že dítě samo netrpí, ale prožívá své radosti, spíše trpí ti, kteří je vychovávají a srovnávají se zdravými vrstevníky a jejich možnostmi
- každý pokrok ve výchově, v rehabilitaci, ve schopnostech, má přijít v pravý čas, ani příliš brzy ani příliš pozdě. Zabrání se tím osvojení nesprávných návyků, nebo vzbuzení obranných tendencí u dítěte, jež potom už nechce spolupracovat. Týká se to jídla, hygienických návyků, pohybových dovedností,…
- pěstouni nejsou sami v podobné situaci- solidarita s podobně zatíženými lidmi je velkou duševní pomocí
- pěstouni nejsou ohroženi a nemusí se trápit se přecitlivěle každým zvědavým pohledem, či nejapnou poznámkou, za kterými je často spíše nevědomost, než zlý úmysl.
- důležité je chránit si manželství a rodinu. Pamatovat na to, že svůj díl zodpovědnosti máme nejen vůči postiženému dítěti, ale i vůči sobě navzájem a dalším členům rodiny a těžký úkol můžeme zvládnout nejlépe společně. A je třeba pochopit, že než dojde k přijetí těžké situace, může každý z partnerů projít různě dlouhou cestu a projevovat se různým způsobem (někdo pláče, někdo víc pracuje, někdo hledá rozptýlení…)
- je třeba realisticky zvážit, jak dalece dokáží zajistit potřeby dítěte se silami svými, nebo s pomocí nejbližších. Případně zvážit možnost přijetí dalšího dítěte. Ze zkušeností plyne, že zdravý sourozenec přináší do rodiny

překvapivě uklidnění, ozdravění prostředí a navíc vývojovou stimulaci pro postižené dítě.

- uvědomit si, že lidským hrdinstvím není pouze něco mimořádného podnikat, ale též něco mimořádného vydržet, zvládnout. Proto má jejich práce skutečnou hodnotu.
- v případě neúnosného zatížení rodiny a při nebezpečí strádání sourozenců uvažovat o ústavním umístění dítěte. Vždy však nejdříve s pomocí druhých lidí nejdříve hledat jiná řešení. Hledat sociální či psychologickou pomoc, umístit dítě do denního či týdenního stacionáře, rehabilitačních dílen, a podobně.

4.3.3 Překážky na cestě

Pro náhradní rodiče je důležité, nakolik byli o postižení dítěte předem informováni. Ti, kteří věděli o postižení a počítali s ním, dokáží přistoupit k dítěti více realisticky s primární touhou mu pomoci. Ti, kteří nebyli na podobné problémy připraveni, často propadli ze své první iluze do náročné reality, a protože netušili, jaký je stav dítěte, cítili se později zklamaní a frustrovaní. Také proto, že jim chyběly přesné informace o zdraví dítěte, o možných potížích a způsobech řešení, tak mohou chápat leckteré problémy jako vlastní selhání. Traumatizující může být i dramatické zhoršení stavu dítěte, protože rodina si časem vytvoř k dítěti citový vztah a má o něj obavy jako o vlastní.[90]

Pěstounky a osvojitelky uvádějí, že přijetí dítěte s postižením zásadně ovlivnilo jejich život. Přineslo nečekané problémy a nutnost je řešit. Při zpětném pohledu u nich proto mohou vyvstávat pochybnosti o správnosti rozhodnutí k přijetí dítěte a později během péče o možnostech řešit problémy jinak.[91]

Co se týče budoucího očekávání, i náhradní matky se bojí o budoucnost svěřeného dítěte. Co s ním bude, jestli bude alespoň částečně soběstačné. Bojí se, zvláště u mentálně postižených chlapců, že ho výchovně nezvládnou. Zdrojem

---

[90] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství.* Karolinum, Praha 2009. Vyd.1. ISBN 978-80-246-1616-2, ss. 259-261

[91] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství…*, ss. 268-269

problémů u dětí je přitom kombinace fyzické síly, problémy se sebeovládáním a nesnadnost pochopení sociálních požadavků. Obávají se i sociálních rizik, vliv nežádoucí party na dítě, které je snadno ovlivnitelné, chtějí své dítě ochránit i před výsměchem a nepochopením, se kterým se dítě setkává již jako malé.[92] Náhradní matky se velice často obávají, zda zvládnou výchovu dítěte, poněvadž je náročná a je spojena s různými negativními faktory. Starší pěstounky mají obavy z toho, že jim zdraví nedovolí děti doprovodit do dospělého života.[93]

Domnívám se, že ne malou a velmi bolestnou překážkou může být i nepřijetí dítěte nejbližší rodinou či přáteli. I toto je však určitou životní výzvou k vnitřním proměnám a hledání kontaktů s jinými lidmi.

Protože v minulém století se vyvinulo chápání postižení dítěte jako začátek chronického dlouhotrvajícího stresu pro rodinu, doprovázeného trvalým smutkem a nefunkčností rodin, i dnes se mohou rodiče dítěte setkat u odborníků s negativní reakcí. Ti mohou totiž preferovat medicínský pohled, který zdůrazňuje spíše limity než možnosti a očekávají od rodičů primárně strach, vztek, frustraci. Nechápou, že rodiče, úspěšně procházející procesem adaptace, dítě milují a přijímají takové jaké je. [94]

4.3.4 Zdroje podpory

Velice cenným zdrojem podpory a informací se mohou pro pěstouny stát **rady náhradních rodičů**, kteří se potýkají s podobnými problémy. Mohou se s nimi setkat nejspíše na společných akcích klubů pěstounských rodičů nebo sdružení a svépomocných skupin, nezanedbatelným zdrojem poučení může být i internet.[95] Z vlastní zkušenosti mohu říci, že nám hodně pomohly prázdninové pobyty pěstounských rodin, pořádané organizacemi Fond ohrožených dětí z Prahy či Sdružením pěstounských rodin z Brna, během kterých jsme se reálně seznámili s mnoha pěstounskými rodinami a jejich problémy i radostmi.

---

[92] Srov. tamtéž, ss273-274

[93] Srov. tamtéž, s. 278

[94] Srov. VANČURA, J.:Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením., ss. 64-65

[95] Viz. Příloha č.5 ADRESÁŘ ORGANIZACÍ NABÍZEJÍCÍCH POMOC A PODPORU PĚSTOUNŮM

Zkušené matky, které se již vyrovnaly se svou situací, doporučují především **zaujmout realistický postoj** k životní zátěži a **snažit se najít v ní i něco pozitivního**. Je třeba pochopit, že proces vyrovnání může trvat delší dobu. A přestože nejde vždy všechno samo a něčeho se nepodaří dosáhnout vůbec, vynahradí dítě svou láskou, upřímností, bezelstností, vložený čas a úsilí. Je třeba **vážit si i maličkých pokroků** a snažit se udržet si naději a optimismus a vnitřní klid a pohodu. Po určité době dojde i k obrnění proti nepříjemným zážitkům od neohleduplného okolí.[96]

Je také dobré bez vnitřních obav přistupovat k nezbytným úředním jednáním a nebát se trvat na svých právech. Veřejně dostupné informace[97]podpoří pěstouny v tom, že na určitou pomoc mají samozřejmý nárok a nemusí se stydět o ni požádat. Je dobré **neizolovat se od ostatního světa** a **naučit se říkat si o pomoc**, případně ji aktivně vyhledávat. Zkušené pěstounky radí svým následovnicím snažit se získávat co nejvíce informací jak o postižení svěřeného dítěte, tak o možnostech odborné pomoci. Aby se nevzdávaly, řešily problémy a vydržely, i když v některých chvílích se jim bude situace zdát nezvládnutelná. Měly by se soustředit méně na výkon, kterého nelze vždy dosáhnout, a více na citovou pohodu. Neměly by mít vysoká očekávání a brát dítě i sebe takové, jaké jsou. Náhradní matky by se neměly považovat za viníky případných neúspěchů, měly by si udržovat přijatelné sebevědomí, protože dělají pro dítě všechno, co je v jejich silách. I když pomohly dítěti třeba jen částečně, bez jejich úsilí by na tom bylo možná ještě hůř.[98]

Mnohostrannou pomoc pěstounům dnes nabízejí mnohá **státní i nestátní zařízení**. Mezi státní patří: zařízení odborného poradenství, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně-rekreační tábory pro děti a zařízení pro výkon pěstounské péče. K nestátním organizacím pověřeným výkonem sociálně právní ochrany dětí náleží např.: poradny pro oblast náhradní rodinné péče (často součást nabízených služeb organizace), respitní péče a osobní asistence pro odlehčení péče o děti s postižením, azylové domy pro děti (první pomoc v naléhavé životní situaci), Klokánek (přechodná péče rodinného typu, okamžitě dostupná), denní centra (pro děti se specifickými

[96] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství…*, ss. 299-300

[97] Viz. Přílohy 4 a 5: Finanční zabezpečení pěstounské péče a Adresář….

[98] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství…*, ss. 306-307

potřebami), komunitní centra (komplex služeb pro lidi v jedné lokalitě), dětské domovy rodinného typu, domy na půl cesty (pro přechodný pobyt mladých odcházejících z ústavů a lidí v obtížné životní situaci), podporované a chráněné bydlení (pro děti se závažným zdravotním a sociálním znevýhodněním vyrostlých v pěstounské péči)[99] a dále mnoho nadací, firem, osob fyzických i právnických, které pěstouny podporují především finančně.

Jen velice stručně zmíním osobní duchovní život pěstounů nebo pomoc přímo ve společenství církve. Vím, že tento zdroj není obecným zdrojem pro všechny pěstouny, ale myslím si, že každá činnost, která přináší duchovní povznesení, ať již člověk věří v Boha nebo ne, je přínosem pro růst člověka a pomáhá mu překonávat těžké chvíle. Do této oblasti se určitě dá zařadit i kvalitní kultura (hudba, divadlo, koncerty, četba), osobní koníčky nebo čerpání sil v přírodě. Protože vztah konkrétní víry v Boha a soužití s člověkem s mentálním postižením považuji za velmi rozsáhlé samostatné téma hodné zkoumání, spokojím se s konstatováním, že pro věřící pěstouny je víra určitě silným zdrojem pomoci při zvládání těžkostí jejich cesty.

4.4 Přijetí dítěte s mentálním postižením jako pozitivní přínos

Teprve v posledních dvou desetiletích se odborníci začínají zabývat tématem pozitivního přínosu, o kterém mluví rodiče dětí s mentálním postižením. Dosud provedené studie na toto téma dosahují pozoruhodné shody ve svých výsledcích: dítě s mentálním handicapem přináší do rodiny i jistý pozitivní přínos. [100] Donedávna bylo totiž spíše uvažováno v perspektivě negativních důsledků traumatu pro oblast kognitivní i emocionální, pro chování i fyzické zdraví lidí.[101]

V mnoha náboženstvích, filosofických směrech, lidových rčeních se můžeme setkat s myšlenkou, že úspěšné zvládnutí nepříjemné skutečnosti (utrpení), může znamenat pro člověka osobní proměnu a také určitý osobnostní růst.

„Posttraumatický růst je zkušenost pozitivní změny, ke které dochází v důsledku zápasu s vysoce nepříznivou životní krizí. Projevuje se mnoha způsoby,

---

[99] Viz Příloha č.5 ADRESÁŘ ORGANIZACÍ NABÍZEJÍCÍCH POMOC A PODPORU PĚSTOUNŮM

[100] Srov. VANČURA, J.:Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením…, s. 63

[101] Srov. tamtéž, s. 48

včetně většího ocenění života obecně, více smysluplnými interpersonálními vztahy, zvýšeným vnímáním vlastní síly, změnou priorit a bohatším existenciálním a spirituálním životem.“ (Tedeschi, Calhoun)[102]

Tento růst lze dokonce chápat jako vyjádření toho, že i v nejzávažnějších traumatech dochází k dosažení určitého pozitivního zisku v podobě růstu člověka. Bývá v různých jazycích označován např. jako: růst v obtížích, růst spojený se stresem, pozitivní adaptace.

Traumatizující událost lze přirovnat k psychologickému zemětřesení, v důsledku kterého dochází ke zpochybnění předpokladů, které má člověk o světě. Je potřeba vybudovat po určitém období zmatku a nářku novou stavbu. Nejde tedy o znovunastolení rovnováhy, ale o proces, ve kterém člověk musí vyvinout úsilí k dosažení změny. Pro optimální způsob reakce je přitom zapotřebí jak neústupnosti, odhodlání, sebedůvěry, tak i schopnosti přijmout limity plynoucí ze situace a mít schopnost citového vztahu s druhými. Člověk by měl být schopen opouštět běžná řešení potíží, vnášet řád do chaosu a jednat podle okolností, či omezení, která ze situace plynou.[103]

Na počátku se člověk snaží čelit traumatu běžnými způsoby zvládání. Po selhání snahy zabránit důsledkům traumatu se uplatní sekundární adaptační strategie: dochází k pokusu zvládnout stres strategií zaměřenou na vlastní emoce. Člověk může přitom být ovlivňován potencionální pomocí druhých (emocionální podpora, nový náhled na situaci, nabídnutí nových modelů chování). Někteří autoři zdůrazňují zvláště význam podpory vlastní rodiny. Považují stabilní rodinu za faktor, který uschopňuje děti i rodiče čelit krizím a zvládat jejich důsledky dokonce s určitým prospěchem. Tzv. počáteční růst je charakteristický propojením podpory druhých, přijetím nezměnitelných aspektů situace, vytvořením nových reálných cílů a novým porozuměním situaci. Dochází k uvědomění vlastní síly i pomoci od druhých, člověk je schopen pomáhat. Takto srozumitelně vnímaná situace je již méně stresující a umožňuje další růst. Dochází k emoční vyrovnanosti člověka a také k rozpoznání vlastní zranitelnosti i silných stránek. Pokud si člověk uvědomuje rozvinutí vlastní moudrosti, bude hodnotit traumatizující událost jako hluboce

---

[102] VANČURA, J.:*Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Barrister-Principal, Brno 2007. ISBN 978-80-87029-14-5, s. 48

[103] Srov. VANČURA, J.:*Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Barrister-Principal, Brno 2007. ISBN 978-80-87029-14-5, ss. 50-51

smysluplnou. Odborníci uvádějí, že asi 40-70% lidí, kteří prožili nějakou traumatizující událost je později schopno uvést nějaký prospěch, který pro ně z této události vyplynul. [104] Některé matky uvádějí, že se snažily udělat, co mohly. Zkušenost je dovedla k realismu, už vědí, že nejde všechno změnit a že je třeba dítě a život s ním akceptovat takový jaký je. S limity, které nelze překonat.[105]

Výsledky studií uvádějí tři rámcové oblasti, v nichž se posttraumatický růst objevuje. Je to **změna vnímání sebe sama**, pro niž má klíčový význam poznání druhých, kteří představují vhodný model zvládnutí traumatu (např. ve svépomocných skupinách pěstounů). Člověk se začne vnímat jako „ten, který přežil" a získá větší důvěru ve vlastní schopnosti i schopnost čelit bez zaváhání dalším obtížím. Přijme skutečnost, že v životě prožívá i utrpení a bolest. Paradoxně si ale díky své zkušenosti uvědomí a přijme i vlastní křehkost a limity a tím pozitivně ocení život a často mění své priority. U rodičů postižených dětí se píše o „podivném druhu odvahy". Více se spoléhají na sebe, ale mají i zvýšenou míru empatie ke druhým a schopnost přijmout od nich pomoc. Dále z**měna v mezilidských vztazích:** lidé jsou otevřenější, více ochotní poskytovat oporu ostatním, více ochotní přijímat pomoc. A také **změna životní filosofie:** náročná životní situace vyvolává mnoho otázek- o vlastním smyslu života, o životních očekáváních, o svých možnostech. Jsou to přitom zásadní otázky pro přežití traumatu. Dochází k celkovému vyzdvižení hodnoty života a také k ocenění obyčejných maličkých věcí i vztahů. Člověk si začne více vážit i volného času a nechce jím plýtvat.[106]

V situaci čelení traumatu někteří lidé dokáží využít svých náboženských a metafyzických přesvědčení. Náboženské tradice a rituály nabízejí nejen vysvětlení významu prožívaného utrpení, ale i oporu. Tito lidé paradoxně získávají pocit kontroly nad svou situací tím, že se této kontroly vzdávají- vkládají svá rozhodnutí do rukou Božích. U většiny lidí vede prožívané trauma k posílení náboženských přesvědčení, byť třeba s krátkou periodou jejich ztráty. I lidé bez náboženského přesvědčení mohou začít hledat Boha, a často u nich dochází k prožitkům vnímání Boží přítomnosti, náboženské konverzi a nalezení místa v církvích. Pokud se to nezdaří, mohou se však stát ještě většími cyniky a odklonit se od náboženských

---

[104] Srov. VANČURA, J.:*Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*…, ss. 51-52

[105] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství*…, s. 269

[106] Srov. VANČURA, J.:Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením…, ss. 54-55

aktivit. V nejnovějších studiích bývá s posttraumatickým růstem spojován i růst životní moudrosti, která současně jako vstupní předpoklad napomáhá při zvládnutí traumatu. Může být charakterizována: rozpoznáním a zvládáním nejistoty, integrací emocí a poznání, rozpoznáním a přijetím lidských limitů. Dochází k jakémusi nakupení a ocenění paradoxů: růst jako důsledek krize, nezbytná je aktivita, ale i tolerance k nečinnosti, člověk je nucen spoléhat se na druhé, ale zvládnutí krize je nakonec na něm samotném.[107]

Při porovnávání spokojenosti v jednotlivých údobích svého života se některé matky dětí s mentálním postižením vyjadřují, že je to současnost. To se dá považovat za signál vyrovnání se s životní situací.[108]

Ze zkušeností rodičů dětí s vážným postižením plyne jejich vnímání života jako dynamické interakce mezi radostí a zármutkem, mezi nadějí a beznadějí i mezi vzdorem a zoufalstvím. Podle autobiografických výpovědí mnoha rodičů byly stanoveny oblasti, ve kterých dítě s postižením přináší pozitiva své rodině. Je zdrojem: lásky, radosti, důležitých životních lekcí, naplnění a požehnání, důvodu k hrdosti a síly pro rodinu.[109]

[107] Srov. tamtéž, ss. 56-57

[108] Srov. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství...*, ss. 248-251

[109] Srov. tamtéž, ss. 66-67

5 *OSOBNÍ ZKUŠENOST S PŘIJETÍM DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM*

K přijetí dítěte do pěstounské péče jsme se rozhodli poté, co už jsme nemohli mít ze zdravotních důvodů další vlastní děti. Inspirací a vzorem nám přitom byly rodiny, které jsme poznali při prázdninových táborových pobytech pořádaných pražskou organizací YMCA Živá rodina. Jednalo se o lidi, kteří si mezi své děti zařadili přijaté děti tak srdečně, že vůbec nebylo poznat, které jsou vlastní a které přijaté do pěstounské péče. Zanedlouho jsme v novinách objevili inzerát hledající náhradní rodiče pro chlapečka s nevyvinutými ručičkami, pro kterého se už delší dobu hledala rodina ochotná ho přijmout k sobě. Rozhodli jsme se, že budeme reagovat. Zavolali jsme do příslušné redakce, ale odpověděli nám, že nejdříve musíme být zařazeni do evidence pěstounů a musíme projít obvyklým administrativním řízením. Proto se máme přihlásit se svou žádostí na nejbližším oddělení náhradní rodinné péče při městském úřadu. Udělali jsme to a tak začalo naše nové velké životní dobrodružství. Původní chlapeček mezitím odešel do jiné rodiny.

Na městském úřadu jsme museli vyplnit příslušné písemné žádosti a doplnit je požadovanými potvrzeními. Následně jsme byli pozváni k rozhovorům a testům s psycholožkou v krajském městě. Tyto zkušenosti nám přišly zajímavé. Těžké a nepříjemné pro nás však bylo vyplnit v dotazníku odpovědi na otázky, jaké dítě bychom chtěli. Jestli chlapce nebo holčičku, bílé nebo i jiné pleti, případně jaký druh postižení nám nevadí. Měli jsme už vlastní dcery, tak jsme zvolili chlapce. U položky odpovídající na postižení dítěte, které jsme ochotni akceptovat, jsme zvolili variantu: „tělesné postižení ano, mentální postižení ne“. Z něho jsem měla hlavně já obavy. S manželem jsme si přáli, aby dítě bylo v budoucnu schopné samostatného života. Ale čekala nás jiná cesta.

Za relativně krátkou dobu- asi půl roku (není to ani dnes časté, jak jsme zjistili později), se nám ozvala sociální pracovnice, že pro nás mají chlapečka, který má srdeční vadu. Jeli jsme se na něj podívat do kojeneckého ústavu, tam nám ale

psycholožka po stručné informaci řekla, že nám ho ukáže a více nám o něm řekne pouze až se jasně vyslovíme, že ho chceme. Máme se do hodiny rozhodnout. Po našem „ano“ nám donesla sestřička krásného blonďatého desetiměsíčního chlapečka, který se při přijetí do náruče hlasitě zasmál! (A to má autistické rysy, jak víme až dnes). Za čtrnáct dní už jsme si pro něj jeli a přivezli ho autem domů. Malé miminko- choval se spíš jako ani ne půlroční- se stalo miláčkem celé naší rodiny.

Mysleli jsme si, že v milující péči udělá velký pokrok a dožene opoždění, jak jsme slyšeli, že se to stává. Vyvíjel se však daleko pomaleji, než jsme předpokládali. Zvolna se rozkoukával, sem tam sáhl po hračce nebo otočil hlavičku. Po několika měsících jsme dostali nečekanou pozvánku na genetické vyšetření, kde na prvním řádku bylo uvedeno, že maminka je oligofrenní. Tato informace byla pro nás šokem (poprvé nás napadla myšlenka, jestli chlapec nebude nějak geneticky ovlivněný), ale nedovedli jsme si už představit, že bychom ho vrátili zpátky do ústavu.

Chlapeček rostl, kolem dvou let začal chodit, pronášel několik prvních smysluplných slůvek a stal se sluníčkem naší rodiny. Podle neurologických vyšetření byl v pořádku, jen trošku opožděný vlivem předchozí deprivace. Zkušené sociální pracovnici se tento závěr ale nezdál, a proto jsme v čtyřech letech chlapce na její doporučení navštívili poprvé dětského klinického psychologa. Ten stanovil diagnózu: pokud nenastane vývojový skok, chlapec bude mentálně retardovaný, asi spíše v rozpětí střední mentální retardace. Skoro všechna naše dosavadní víra v urychlení vývoje a dosažení úrovně vrstevníků ztroskotala ze dne na den. Hlavně já jsem se úplně zhroutila. Zdálo se mi, že se mi boří celý dosavadní svět….nedovedla jsem si představit, jak budu dál „normálně žít“. Budu moci chodit do zaměstnání? Jak budu vycházet mezi lidi, ruku v ruce s mentálně postiženým dítětem…všichni si budou myslet, že jsem „nějaká divná“, vždyť nemám na čele nálepku, že jsem „jen“ pěstounka…Nejdřív jsem začala obviňovat přístup lidí, kteří nám chlapce předali, nedostatek informací při předávání, a hodně dlouho jsem se v tom „topila“. Tuto dobu vnímám, jakoby „byla zakletá“…ani nevím, jak mezi tím odrostly vlastní dcery a začaly studovat střední školy. Celé mé žití zaujal především chlapec.

V tomto několikaletém období se však začaly „vynořovat“ pomocné ruce, slova, zážitky, utěšující srdce. Častokrát úplně nečekaně. Seznámili jsme se s dalšími lidmi, kteří mají děti s postižením, našli jsme skvělé zázemí i rady nejdříve ve speciální školce a později i ve výborné speciální škole. Na prázdninových

pobytech s dalšími pěstounskými rodinami jsme si vzájemně otvírali srdce a nacházeli posilu, pomohly nám i výborné knihy a posilovala nás víra. Postupně jsme začali vnímat zvláštní krásu života s mentálně postiženým dítětem: jeho jednoduchá slova často vyjadřovala hluboké pravdy a ukazoval nám, jak je život krásný, i když se nijak složitě nepopisuje. Třeba tím, že už od malička si začal celé dny zpívat. Hudbu miluje stále, má kytaru, na které nám přehrává celé koncerty písniček z pěveckého kroužku, přestože ve škole se ho pouze tiše, nejradši někde v koutku, účastní a nevydá ani hlásku. Stále se bojí lidí a neznámého prostředí. Ve speciálním pedagogickém centru mu byly diagnostikovány autistické rysy a právě v této době podstupujeme přesnější vyšetření k potvrzení autismu.

I když nyní chlapec vstupuje již do pubertálního věku a asi i díku tomu má teď narůstající problémy se zvládáním svých emocí, tak už mnohem lépe chápeme sami sebe navzájem a rozumíme si tak nějak podprahově, přestože špatně mluví. Máme pro sebe vzájemné pochopení, a chápeme lépe jeho jemný humor, jeho starosti i radosti, přestože je projevuje jinak, než je běžné. Kdo se s ním setká a přijme ho, něco s ním prožije, tak se mu tak nějak rozšíří srdce.

Po delší době rozhodování jsme přijali do pěstounské péče ještě další dvě děti a naše cesta plná dobrodružství se dále „rozkošatila“.

Jestli bychom podstoupili stejnou cestu znovu? Nevím, na začátku si člověk nedovede představit, do čeho jde. V každém případě se náš život podstatně a nečekaně změnil tak, že bychom si to předtím ani v nejbarvitější fantazii nedokázali představit. I nás tato zkušenost proměnila. A dnes pokládám za dobré, že se ty změny děly postupně a nedaly se nijak urychlit.

P. S. Velké vnitřní uklidnění mi v nedávné době přinesla myšlenka, o kterou se chci podělit. Náš příběh mi připomínal známé biblické podobenství o milosrdném Samařanovi, který najde potlučeného člověka, obváže mu rány a převeze ho do hostince k ošetřování. Vždycky jsem se v své představě stylizovala do role tohoto Samařana. Dnes jsem se uviděla jinak - vždyť já jsem vlastně jako ten hostinský, který ošetřuje zraněného, jež mu byl donesen. Je schopen pro jeho uzdravení poskytnout místo, čas, i své ruce a dostane všechny potřebné prostředky k péči.

ZÁVĚR

Jako hlavní cíl své bakalářské práce jsem si stanovila popsat administrativní a také osobní cestu pěstounů k přijetí dítěte s mentálním postižením do pěstounské péče.

Administrativní cestu přijetí dítěte do rodiny podrobně popisuji ve třetí kapitole. Objasňuji její průběh od podání žádosti o dítě žadateli o pěstounskou péči, přes první kontakt s dítětem do konce předpěstounské péče. V části věnované povinnostem úřadů na této cestě jsem uvedla způsoby pomoci, kterou jsou povinny pěstounům poskytnout orgány sociálně-právní ochrany dětí, úřady obcí s rozšířenou působností i krajské úřady. V příloze uvádím odkazy na některé z mnoha pomáhajících organizací, které mohou v rámci své poradenské činnosti být pěstounům nápomocny. Domnívám se, že velmi užitečný může být pěstounům soubor praktických rad pro dobu bezprostředně po přijetí dítěte, které se týkají nezbytných administrativních kroků, jež by pěstouni měli učinit po převzetí dítěte.

Osobnímu přijetí dítěte s mentálním postižením pěstouny se věnuji převážně ve čtvrté kapitole. Z výsledků dostupného výzkumu jsem zjistila, že nemalá část pěstounů pečuje o děti s handicapy. Pro osobní přijetí dětí s mentálním postižením jsou důležité typické zvláštnosti dětí, které přicházejí do pěstounské péče. Proto nejprve podrobně popisuji psychickou deprivaci, její vznik a způsoby, kterými se u dětí projevuje. Ta je jako následek ústavní péče nebo traumatizující výchovy v původní rodině obvyklým typickým znakem dětí přicházejících do pěstounské péče. Protože se zabývám tématem přijetí dítěte s mentálním postižením, uvedla jsem také obecné rysy, které jsou společné dětem s mentální retardací a mohou pro pěstouny znamenat problémy při přijímání dítěte. Následně jsem popsala, jak by měl vypadat ideální vztah mezi pěstounem a tímto dítětem. Odborníci se totiž shodují v názoru, že právě milující rodina je pro dítě nezastupitelná. Věnovala jsem se i způsobům vhodného přístupu k dítěti s mentální retardací a uvedla jsem rady pro pěstouny dětí s mentální retardací, které jsem přetransformovala podle rad pro rodiče vlastních dětí.

Myslím si, že by bylo užitečné popisované způsoby pomoci, odkazy na pomáhající organizace i kroky po přijetí dítěte (viz kap. 2.4, 3.3, 3.4 a příloha č. 5) shrnout do stručného materiálu, který by pěstouni mohli dostávat např. při převzetí dítěte do péče. Pokud by se jednalo o dítě s mentální retardací, mohly by součástí tohoto textu být i rady pro pěstouny dětí s mentálním postižením (viz kap. 4.3.2).

Dalším cílem bylo zjistit v dostupné literatuře, zda přijetí dítěte s mentálním postižením může znamenat pro pěstouny nejen trauma, ale i pozitivní přínos.

Protože literatura přesně k tomuto tématu je velmi omezená, tak vycházím jednak ze svědectví náhradních matek, které přijaly dítě s mentálním postižením[110], a dále ze zdrojů popisujících přijetí dítěte s mentálním postižením vlastními rodiči. Domnívám se totiž, že zkušenost vlastních rodičů může být podobná zkušenosti pěstounů. I na základě osobní zkušenosti předpokládám, že se toto přijetí může stát traumatem, zvláště pokud pěstouni o postižení dítěte neví před jeho přijetím.

Dalším východiskem v práci se mi stal výzkum[111], zjišťující pozitivní přínos u rodičů dětí s mentálním postižením popisovaný v odborné literatuře jako tzv. posttraumatický růst. Ve svědectvích náhradních matek jsem objevila znaky typické pro vyrovnání se s životní situací danou přijetím dítěte s mentálním postižením a také popis pozitivního přínosu, který jim tato situace přináší. A proto, i na základě své osobní zkušenosti při každodenním přijímání chlapce s mentálním postižením, předpokládám, že toto přijetí skutečně může znamenat pro pěstouny příležitost k posttraumatickému růstu.

Domnívám se také, že má zjištění by se mohla stát úvodem pro navazující práci, ve které by se zjišťovalo, zda pěstouni vnímají přijetí dítěte s mentálním postižením jako trauma a zda jeho důsledkem může být posttraumatický růst. Tato případná studie by mohla vycházet z průzkumu, který uskutečnil J. Vančura s rodiči dětí s mentálním postižením (2007).

---

[110]Viz VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství.* Praha: Karolinum, 2009. Vyd. 1. ISBN 978-80-246-1616-2

[111] VANČURA, J.:*Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Brno: Barrister-Principal, 2007. Vyd.1. ISBN 978-80-87029-14-5

Také vztah víry v Boha a soužití s člověkem s mentálním postižením považuji za velmi rozsáhlé samostatné téma, kterého jsem ve své práci jen dotkla a které by se mohlo rozvést v samostatné práci.

Pohled na pěstounskou péči, který nabízím ve své práci, je ovlivněn mou osobní zkušeností tradičně pojaté pěstounské péče, tak jak ji znám i na příkladu dalších pěstounských rodin. Podle posledního vývoje v této oblasti přichází doba nového pojetí pěstounské péče, coby profesionálně vedené výchovy svěřených dětí, navíc i limitované časově. Dítě by mohlo projít postupně třeba několika pěstounskými rodinami. V tom případě by možná přijetí dítěte s mentálním postižením do rodiny nemuselo znamenat pro pěstouny takový počáteční otřes a výzvu jako v případě zcela laických vychovatelů, tedy jen krátce připravených, přestože odhodlaných lidí (pravděpodobně by se o něj buď starali předem poučení profesionálové, nebo by zůstalo jako obtížně vychovatelné dítě v ústavu). Kladu si však otázku, jak se dá (nejen) toto dítě dobře vychovat bez lásky zcela rodičovské, a z jakého důvodu by potom vlastně byla kapacitně omezována ústavní péče, která je již dnes profesionální, a děti jsou vychovávány v menších skupinkách připomínajících skupinky rodinné.

I na základě přečtené literatury si myslím, že je třeba stále zdůrazňovat a podporovat milující přístup k dětem přijímaným do pěstounské péče a uzdravující moc, kterou pro ně může mít dobrá rodina.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

PRAMENY

1. OSN: *Úmluva o právech dítěte.* Ostrava: Aries, 1993.
2. Česko. *Ústava České republiky: podle stavu k 18. 4. 2005. Listina základních práv a svobod.* Ostrava: Sagit, 2005. ISBN 80-7208-478-X
3. BISKUP, J. VOŘÍŠEK, V.: *Předpisy o sociálním pojištění.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2001. ISBN 8086552020. Dostupný také z: http://www.mpsv.cz/cs/3
4. BŘESKÁ, N.; BURDOVÁ, E.; VRÁNOVÁ, L.: *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady.* 12. aktualiz. a dopl. vydání. Olomouc: ANAG, 2008. ISBN 9788072634675. Dostupný také z: http://mpsv.cz/cs/3459
5. BUBLEOVÁ, V. A KOL.: *Pěstouni mají právo na služby.* Praha: Rozum a cit, 2007. Vyd.1.
6. MPSV: *Každé dítě musí dostat šanci.* [on/line]. c2009, poslední revize 5. 10. 2009 [cit.2010-02-08]. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/cs/7687
7. MPSV: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* [on/line]. c2009, poslední revize30.6.2009 [cit. 2009-07-10]. Dost. z : http://www.mpsv.cz/files/clanky/7305/Analyza.pdf
8. MPSV: *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti.* [on/line]. c2009, poslední revize 20. 2. 2009 [cit. 2009-06-08]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/cs/6308
9. NOVOTNÁ, P.: *LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A SMRT BLÍZKÉHO ČLOVĚKA: Percepce a postoje pracovníků v sociálních službách k procesu truchlení lidí s mentálním postižením a k užitečným způsobům podpory*. Praha, 2010. 78 s. Bakalářská práce. Karlova Universita
10. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 9788086131726. Dostupný také z: http://portal.gov.cz/zakon/359/1999
11. PLECITÝ, V.: Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy: stav k 1. 10. 2007. Praha: EUROUNION, 2007. ISBN 9788073170639. Dostupný také z: http://mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf
12. PŘIB, J.: *Zákon o nemocenském pojištění*: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 9788073574482. Dostupný také z: http://www.mpsv.cz/cs/7
13. VÁGNEROVÁ, M. A KOL.: *Náročné mateřství.* Praha: Karolinum, 2009. Vyd. 1. ISBN 978-80-246-1616-2
14. VANČURA, J.:*Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Brno: Barrister-Principal, 2007. Vyd.1. ISBN 978-80-87029-14-5

LITERATURA

1. ARCHER, C.: *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. Vyd.1. ISBN 80-7178-578-4

2. BARTOŇOVÁ, M. A KOL.: *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. Vyd. 2. ISBN 978-80-7315-161-4

3. HOWLIN, P.: *Autismus u dospívajících a dospělých.* Praha: Portál, 2005. Vyd. 1. ISBN 80-7367-041-0

4. MATĚJČEK, Z.,DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina a stres.* Praha: Galén, 1994. Vyd.1. ISBN 80-85824-06-X

5. MARKOVÁ, Z., STŘEDOVÁ, L.: *Mentálně postižené dítě v rodině.* SPN, Praha 1987. 1.vyd. ISBN 14-340-87

6. MATĚJČEK, Z.,DYTRYCH, Z.: *Jak a proč nás trápí děti.* Praha: Grada, 1997. Vyd.1. ISBN 80-7169-587-4

7. MATĚJČEK, Z.: *Výbor z díla*. Karolinum, Praha, 2005. Vyd. 1. ISBN 80-246-1056-6

8. MATĚJČEK, Z. ED., KOLUCHOVÁ, J…(et al.): *Osvojení a pěstounská péče.* Praha: Portál, 2002. Vyd. 1. ISBN 80-7178-637-3

9. MATĚJČEK, Z.: *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí.* Jinočany: nakladatelství H-H, 2001. 3. přeprac. vyd. ISBN 80-86022-92-7

10. PREKOPOVÁ, J.: *Malý tyran.* Portál, Praha 1993. Vyd.1. ISBN80-85282-56-9

11. ŠKOVIERA, A.:*Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. Vyd.1. ISBN 978-80-7367-318-5

12. ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace.* Praha: Portál, 2006. Vyd. 3., aktual. a přeprac. ISBN 80-7367-060-7

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Vrtbovská, Natama- nové pojetí pěstounské péče, SLOVO MINISTRA: Petr Nečas

Příloha č. 2: NĚKTERÁ STATISTICKÁ DATA o náhradní rodinné péči

Příloha č. 3: INTERNETOVÉ ODKAZY NA ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Příloha č. 4: FINANČNÍ ZABEZPEČENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Příloha č. 5: ADRESÁŘ ORGANIZACÍ NABÍZEJÍCÍCH POMOC A PODPORU PĚSTOUNŮM

Příloha č. 1

Nové pojetí náhradní rodinné výchovy popisuje Petra Vrtbovská (zakladatelka organizace NATAMA) :[112]

Zcela specifické oproti zahraničí je u nás postavení a chápání pěstounské péče. Rozdíl mezi pěstounstvím a osvojením (adopcí) je totiž minimální. Protože dětí k adopci je daleko méně, rodiče toužící být osvojiteli (adoptivními rodiči) volí pěstounství jako snazší přístup k dítěti. Žadatelé o pěstounství u nás tak v mnoha případech nejsou připravenými a vyrovnanými lidmi, kteří jsou schopni přijmout dítě se vším všudy i s jeho rodinou, ale natěšenými, bezdětnými páry, které mají pocit, že mají nárok na zdravé a krásné, pokud možno malé dítě. „Je třeba žadatelům o pěstounskou péči hned na začátku razantně vysvětlit, že potřebujeme zdravé, schopné, vřelé, veselé a milující lidi, pro něž se stane životní náplní, že se budou delší či kratší dobu starat o děti, jež mají někde rodiče, který nemá možnost o ně pečovat," zdůrazňuje Petra Vrtbovská, která se věnuje přípravě žadatelů o pěstounskou péči. Podle vzoru Francie, Británie či Skandinávie by náš přístup k pěstounství radikálně změnila. Sama přinesla do českých zemí know-how profesionální pěstounské péče, která se tolik osvědčila na západě a na jejímž základě stojí tamní nízký počet dětí v ústavní výchově. Profesionální pěstounská péče je s rodičovstvím nijak neslučitelný vztah pěstouna a dítěte a opírá se o důkladný výběr a proškolování pěstounů, které celým procesem doprovázejí odborníci. Profesionálními pěstouny se stávají lidé, kteří by jinak pracovali v ústavu či škole – dělá jim radost starat se o dítě a vychovávat je, ale nečekají od něj lásku a vděčnost vlastního potomka. Protože je to de facto zaměstnání, jsou pěstouni i dobře placeni. Důležitou složkou pěstounství je jednoznačný zájem pečovatelů podporovat kladné vazby dítěte s vlastní rodinou. V Británii vlastně jiní než profesionální pěstouni nejsou.

Novou koncepci politiky v oblasti náhradní rodinné péče ozřejmuje i Slovo ministra, 19.8.2009:[113]

„Příliš mnoho dětí v České republice tráví dětství v ústavech. A to i přesto, že víme, jak důležitou roli pro vývoj jedince představuje právě raná fáze jeho života. Nechci zpochybňovat úsilí a péči, které zaměstnanci ústavů svým svěřencům věnují, ale domnívám se, že při nejlepší vůli rodinu nahradit nemohou.

V českých ústavech dnes vyrůstá téměř devět tisíc dětí, a to nepočítáme děti handicapované. Přicházejí sem většinou z důvodů sociálních, které často stojí i za poruchami chování.

Zatímco v Německu připadá na sto tisíc obyvatel 32 dětí umístěných v ústavech, u nás to je přes 80 dětí. Proč? Jistě, svou roli stále ještě sehrává tradice minulého režimu, který se v ústavní výchově zhlédl. Důvodem je však i skutečnost, že péče o děti je nyní roztříštěná mezi pět ministerstev, která mezi sebou příliš nespolupracují. Nemají na tuto problematiku jednotný názor a neexistuje zákon, který by péči o ohrožené děti sjednotil. Chybí vzájemná koordinace, neplatí společné postupy. Jsme rozhodnuti tuto situaci změnit a péči o ohrožené děti dát jednotný, moderní ráz.

Živnou půdou pro přebujelou ústavní péči v České republice je i nedostatek pěstounských rodin. Právě na roli pěstounů do budoucna spoléhám. Dnes máme přibližně 4 800 pěstounských rodin. Potřebujeme jich dvojnásobek. Dnešní pěstouni vychovávají děti obvykle z čistého lidumilství. My je teď chceme motivovat i finančně. Chceme jít cestou profesionálních pěstounů, kdy jeden z páru bude mít péči o děti jako obživu. Z pěstounství by se mohlo stát samostatné povolání. Program na podporu pěstounských rodin by měl zabránit tomu, aby se většina opuštěných či ohrožených dětí jako dosud zbytečně ocitala v dětských domovech, ale aby putovaly do náhradní rodiny. Neznamená to samozřejmě, že by se ústavy rušily. Byly by v nich ale umísťovány jen problémové děti, u nichž náhradní rodiny neuspěly.

Prioritou samozřejmě zůstává co nejrychlejší návrat dítěte zpět do původní rodiny. To ale předpokládá, aby s rodinou, které je dítě odebráno, pracoval odborník a aby po návratu dítěte domů rodina dobře fungovala. Jenomže u nás je sociálních kurátorů málo a následnou péči nemohou zvládnout. Důsledkem je, že děti, které se vracejí do nefunkční rodiny, často páchají trestnou činnost. Lidí pro práci s dětmi a rodinou budeme proto potřebovat více. Pracovníci ústavů a dětských domovů se rozhodně nezaměstnanosti bát nemusí. Jen model péče musíme transformovat. Bude to dlouhý pochod, neboť rychlé a jednoduché řešení neexistuje."

Petr Nečas
Místopředseda vlády
a ministr práce a sociálních věcí

---

[112] HAVRÁNKOVÁ, K.: *Vztah rodiče s dítětem je základ, který přehlížíme.* [on/line]. c2009, [cit. 2010-02-10]. Dost. z: http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=3881

[113] MPSV: *Slovo ministra.* [on/line]. c2009, poslední revize19.8.2009 [cit. 2010-02-10]. Dost. z: http://www.mpsv.cz/cs/5398

Příloha č.2

NĚKTERÁ STATISTICKÁ DATA o náhradní rodinné péči

Pro náhled na situaci v oblasti náhradní rodinné péče uvádím několik statistických přehledů počtu dětí v péči, žadatelů o zprostředkování a počtu pěstounských rodin. Data pocházejí ze Statistické ročenky MPSV za rok 2005. [114]

Počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Počet	691	872	791	969	978	985	907	1026	974	966	1258	1296	1251

Počet dětí svěřených do pěstounské péče a poručenství													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Počet	656	792	842	942	750	802	879	884	908	863	1015	1089	1257

Počet žadatelů o osvojení													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Počet	1875	1990	1980	1650	2284	2531	2123	1969	2100	2369	2440	2524	2500

Počet žadatelů o pěstounskou péči													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Počet	455	387	516	427	640	864	720	632	730	752	809	760	703

Počet dětí žijících v pěstounské péči a poručenství													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Stav k 1. 1.		5356	5504	5557	5738	5879	5959	6093	6263	6486	6680	6618	6555
Stav k 31. 12.	5297	5460	5557	5780	5711	5935	6029	6000	6411	6598	6637	6565	6900

Počet pěstounských rodin													
Rok	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Stav k 1. 1.	4012	4122	4405	4480	4391	4412	4390	4554	4594	4595	4774	4733	4529
Stav k 31. 12.	4060	4256	4481	4560	4555	4661	4488	4607	4665	4844	4760	4722	4720

[114] Srov… http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#statisticka_data

Příloha č. 3

INTERNETOVÉ ODKAZY NA ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE PĚSTOUNSKÉ PÉČE [115]

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Pěstounské péče se týká hl. § 45, 69.
http://portal.gov.cz/zakon/94/1963

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
http://portal.gov.cz/zakon/359/1999

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
http://portal.gov.cz/zakon/108/2006

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/117/1995

zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu …http://portal.gov.cz/zakon/110/2006

zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi …http://portal.gov.cz/zakon/111/2006

zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/100/1988

zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
…http://portal.gov.cz/zakon/114/1988

vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů …http://portal.gov.cz/zakon/182/1991

zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
…http://portal.gov.cz/zakon/582/1991

zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění
http://www.cssz.cz/nemocenske/zakon_nemoc_pojisteni.pdf

zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/155/1995

zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/20/1966

zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních
http://portal.gov.cz/zakon/109/2002

občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů …http://portal.gov.cz/zakon/99/1963

zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/301/2000

zákoník práce č. 262/2006 Sb…http://portal.gov.cz/zakon/262/2006

zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení …http://portal.gov.cz/zakon/500/2004

zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů …
http://portal.gov.cz/zakon/133/2000

zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů
http://portal.gov.cz/zakon/329/1999

---

[115] SROV. PĚSTOUNI … http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#kam_se_obratit

Příloha č. 4:

FINANČNÍ ZABEZPEČENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE [116]

Dávky pěstounské péče jsou čtyři a jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí. Vedle dávek pěstounské péče náleží dítěti i pěstounovi i další dávky státní sociální podpory, například přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a další vyjma sociálního příplatku.

1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte představuje nárok dítěte svěřeného do pěstounské péče. Příspěvek se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem. Výše příspěvku na úhradu potřeb nezaopatřeného dítěte činí 2,3násobek životního minima dítěte. V případě zdravotně postiženého dítěte se koeficient, kterým se násobí životní minimum dítěte, zvyšuje úměrně stupni postižení a činí 2,35 u dlouhodobě nemocného dítěte, 2,90 u dlouhodobě zdravotně postiženého dítěte a 3,10 u dlouhodobě těžce zdravotně postiženého dítěte. Výše příspěvku pro zaopatřené nezletilé dítě se stanoví jako součin částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle věku a zdravotního stavu dítěte v pěstounské péči měsíčně v Kč

NEZAOPATŘENÉ DÍTĚ VE VĚKU	ZDRAVÉ DÍTĚ	DLOUHODOBĚ NEMOCNÉ	DLOUHODOBĚ ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ	DLOUHODOBĚ TĚŽCE ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
Do 6 let	3 680	3 760	4 640	4 960
Od 6 do 15 let	4 508	4 606	5 684	6 076
Od 15 do 26 let	5 175	5 288	6 525	6 975

2. Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Výše odměny činí součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1.0 za každé svěřené dítě, tj. 3 126 Kč měsíčně za jedno dítě. Na odměnu pěstouna ve zvláštních případech má nárok pěstoun, který pečuje alespoň o 3 svěřené děti nebo alespoň o jedno svěřené dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III., IV. Odměna pěstouna ve zvláštních případech za kalendářní měsíc činí součin částky životního minima jednotlivce a koeficientu 5,5. Za každé další dítě v pěstounské péči se odměna pěstouna zvyšuje 0,5 životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě a o 0,75 životního minima jednotlivce, jde-li o další dítě se stupněm závislosti II., III., IV.

POČET DĚTÍ V PĚST. PÉČI	1	2	3	4	* ZÁVISLÉ…
Kč/měs.	3 126	6 252	17 193	18 756	17 193

*…Odměna pěstouna ve zvláštních případech náleží, jen jestliže pěstoun není po celý kalendářní měsíc výdělečně činný. Tato odměna se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti posuzuje jako plat. Dítě je závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II., III., IV.

[116] Integrovaný portál MPSV: *Dávky pěstounské péče*. [on/line]. c2009, poslední revize1.1.2009 [cit.2010-03-03]. Dost. z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece

3. Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku při převzetí dítěte je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do náhradní rodinné péče. Výše příspěvku je stanovena pevnými částkami podle věku dítěte.

VĚK DÍTĚTE	DO 6 LET	6-15 LET	15 - 26 LET
Příspěvek při převzetí dítěte v Kč	8 000	9 000	10 000

4. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč.

Příloha č. 5:

ADRESÁŘ ORGANIZACÍ NABÍZEJÍCÍCH POMOC A PODPORU PĚSTOUNŮM[117]

* Registr poskytovatelů sociálních služeb na stránkách MPSV: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do;jsessionid=4F82882AFECFF5BE049E758A204C59CA.node1?SUBSESSION_ID=1183196021633_1

* Databáze Informačního střediska neziskových organizací: http://www.icn.cz/dbnno/asp/search.asp

---

1. **Krajské úřady a obce s rozšířenou působností**……. http://www.epusa.cz.

2. **Celorepublikové organizace zaměřené na náhradní rodinnou péči:**

   Asociace náhradních rodin České republiky
   Klimentská 1, 110 01 Praha 1, 226 222 055, info@anrcr.cz..... www.anrcr.cz

   Fond ohrožených dětí, o. s.
   Na Poříčí 6, 110 00 Praha 1, 224 236 655, fod@fod.cz..... www.fod.cz

   Natama, o. s. Orlická 9, 130 00 Praha 3, 222 733 307, info@natama.cz...www.natama.cz

   Rozum a Cit, o. s., Komenského nám. 1867, 251 01 Říčany, 323 605 782, sluzby@rozumacit.cz
   www.rozumacit.cz/os

   Sdružení pěstounských rodin, Anenská 10, 602 00 Brno, 543 249 142, pestouni@pestouni.cz
   www.pestouni.cz

   Středisko náhradní rodinné péče, Jelení 91, 118 00 Praha 1, 233 356 701 www.nahradnirodina.cz

   Triada - poradenské centrum, o. s., Orlí 20, 602 00 Brno, 542 221 499, nrp@triada-centrum.cz, www.triada-centrum.cz

   Trialog (Brněnský institut rozvoje občanské společnosti), sídlo: Orlí 20, 602 00 Brno; kancelář: Colova 17, 61600 Brno, 542 221 501, info@trialog-brno.cz .....www.trialog-brno.cz

3. **Organizace zaměřené na náhradní rodinnou péči dle krajů: viz http://www.pestounskapece.cz/d_dle_kraju.php...** rozsáhlá databáze pomocných organizací

4. **Některé nadace a nadační fondy poskytující přímou podporu jednotlivcům a rodinám v oblasti náhradní rodinné péče**

   Nadace Educa, Babice 5, 251 01 Říčany, 323 616 726, www.nadace-educa.cz

   Nadace Terezy Maxové,Na Florenci 19, 110 00 Praha 1, 221 733 247, www.nadacetm.cz

   Nadace Naše dítě, Ústavní 91/95, 181 21 Praha 8, 266 727 999, www.nasedite.cz

   Nadační fond J&T,Pobřežní 14, 186 00 Praha 8, 221 710 374, www.nadacnifondjt.cz

   Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, 119 08 Praha 1 - Hrad, 224 372 196, ww.nadacnifondklausovych.cz

   Nadační fond Rozum a Cit, Komenského nám. 1867, 251 01 Říčany, 323 631 205, www.rozumacit.cz

   Vize 97, Nadace Dagmar a Václava Havlových, Voršilská 10, 110 00 Praha 1, 234 097 811, www.vize.cz

   Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, Senovážné nám. 2, 111 21 Praha 1, 224 217 331, www.vdv.cz

5. **Domy na půli cesty:** odkazy a adresy…. http://www.pestounskapece.cz/d_domy.php

6. **Církevní organizace**: odkazy na charity a diakonie http://www.pestounskapece.cz/d_cirkev.php

7. **Linky důvěry:** seznam linek důvěry…http://www.help-psych.cz/ld/vse.html
   Rodičovská linka Linky bezpečí – 283 852 222. Je určena dospělým, kteří se chtějí poradit ve věcech výchovy svých dětí…http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=205

8. **Manželské a rodinné poradny, občanské poradny, pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče …** http://www.amrp.cz/, http://www.obcanskeporadny.cz/content/blogsection/4/87/, http://rejskol.msmt.cz/skolyo.asp, atd.

---

[117] Srov. http://www.pestounskapece.cz/databaze.php